

Forum for Samtidshistories Intervjuprosjekt

Transkribering av intervju med

ANDREAS CAPPELEN

28. 06. 2006

Intervjuere:
Even Lange
Helge Pharo

Transkribert av
Thor Indseth

Forum for Samtidshistorie
Institutt for arkeologi, konservering og historiske studier
Universitetet i Oslo
Mars, 2007

De første fire minuttene av intervjuet (her side 2) er preget av noe redusert lyd kvalitet på opptaket. Følgelig er enkelte av ordene utydbare i begynnelsen av opptaket.

Lange: Vi vil gjerne snakke mest om det du har opplevd av endringer i det vi kaller den politiske kultur, altså hvordan det har vært å drive politikk. For der er det jo slik at du har en fartstid som er meget lang, og du har opplevd ulike regjeringer. Så hvis du kunne –
(elektronisk bakgrunnsstøy)

Cappelen: Det er elektronisk slitasje. Sånn, ja, jeg kan høre, jeg skrur den så høyt opp som jeg kan. [Cappelens høreapparat, trans. anm.]

Lange: Hva vil du si om endringene i måten man drev politikk på i de regjeringene du har vært med i? Er det slik at man kan registrere en endring i det vi kaller politisk kultur for eksempel fra regjeringen Gerhardsen til regjeringen Nordli?

Cappelen: Ja, jeg har jo sittet i regjering med tre statsministere, jeg. Først var det Gerhardsen, det var meget [uklart: 1:28] og, etter forholdene, da jeg kom inn i 1958 i september etter Ulrik Olsen. Jeg kan godt si det at da Einar Gerhardsen ringte til meg, var jeg finansrådmann, nylig utnevnt for øvrig, i Stavanger. Jeg hadde ikke truffet Gerhardsen egentlig siden mitt første møte med ham, siden Grini, for der var han en sånn kalfaktor som fikk utlevert klær og sånn. Så kom jeg inn etter å ha blitt arrestert i Oslo, og så kom Einar og sier til meg: ”Så, du kommer her du også?” ”Ja, jeg gjør det,” sier jeg. Mer var det ikke snakk om mellom oss. Jeg var meget kort tid i [det var i januar 1945], Stavanger, og ble da etter kort tid satt inn i fengselet. via Victoria Terrasse, men etter en ukes tid hadde Stavanger Gestapo satt meg i forbindelse med Stavanger. Ja, det er en helt annen historie, og da ble jeg straks satt inn i fengsel, da på Grini. ført til Stavanger hvor jeg satt i fengsel til 9 mai 1945

Men så i 1958 ringer Gerhardsen ”Ja,” sa han, ”om du kunne komme inn, for vi har litt å snakke om. Du skjønner kanskje litt hva det er?” ”Nja, ja, jeg skjønner kanskje det,” sa jeg, ”men jeg skal komme inn.” Og jeg skjønnte det at det var det. Jeg hadde fått et forvarsel om at det gikk i den retning, men det skyldtes ganske enkelt ikke Gerhardsen. Olsen var hjemme hos meg. Jeg hadde ham til middag, min kone tok seg av ham, og så ble det samtale. Så hadde han sagt til henne, hvilket jeg hørte etterpå, til min kone, ”du må være forberedt på at din mann snart kommer til å sitte ved Kongens bord.” Det var jo meget høytidelig sagt, og Olene

refererte dette til meg. Nu visste jeg at Ulrik Olsen for så vidt begynte å stå for fall. Det var ikke noe fall, men det var sykdom, så jeg var litt forberedt. Men det at jeg skulle bli kommunalminister, det forekom meg å være overordentlig krevende. Ja. Og Ulrik Olsen hadde jo vært en betydelig politiker, og Stortinget hørte på ham. Han hadde et frispråk også på sett og vis, det er noe en kan erobre seg etterhånden i Stortinget – det hadde han fått.

Så treffer jeg altså Gerhardsen i regjeringsbygget, det var jo det gamle regjeringsbygget. Han kommer med om og sånn og sier: ”kommunalminister”. Så sa jeg rent umiddelbart: ”Jeg har ikke noe imot å være med i regjering, men kan du ikke bruke meg som justisminister?” Det mener jeg faglig sett. Jeg var jurist av fag. Og kommunepolitiker hadde jeg jo vært, jøsse namn. Jeg kunne mer om kommunepolitikk enn de fleste her i landet allerede, ja, for jeg hadde vært med allerede fra 1945 og ble utnevnt av fylkesmannen. Jeg hadde jo ikke noe medlemskap sånn i byen, men jeg hadde deltatt slik i – hva heter det – i hjemmefronten, i ledelsen i Stavanger og andre og fått kontakter. Så jeg ble satt inn av fylkesmannen, og da var det en som ble kasta ut, og så ble jeg med ja. Så var jeg med aktivt i kommunepolitikken. Nei, så sa han: ”Nei, det var ikke noe spørsmål om å bli justisminister,” det vil si han hadde, det, ja. ”Ja, jeg vet ikke om jeg faktisk kan greie en sånn oppgave, du kjenner meg jo ikke heller,” sa jeg, ”egentlig.” ”Nei, men jeg har jo snakka med folk som kjenner deg.” Og det var sikkert Ulrik. Jeg hadde nemlig arbeidet i en komité, en sånn som ikke var en offisiell komité, men en komité under Ulrik Olsen om disse tingene som hadde med fylkeskommunen å gjøre. Så sa han nærmest for å snakke det bort: ”Ja, det er en annen mann som også sa akkurat det da jeg spurte ham om å gå inn i regjeringen.” ”Ja, hvem var det da?” sa jeg. ”Ja, det var Halvard Lange,” sa han. Faren din [til Even Lange. Transkr. anm.]. Da hadde han blitt spurt av Einar om han ville bli utenriksminister. Så sier han til meg: ”Ja, du så åssen det gikk.” Med det mente han vel å si – han ble utenriksminister fremfor noen ikke sant.

Og min inngang til finansminister gjennom Gerhardsen, det var jo i 1963. Så kan jeg jo nevne det i dag at før, mens Bjerve var finansminister, da sleit jeg jo mot ham fordi jeg blant annet var opptatt av å få tilstrekkelig finansiering av boligbyggingen, som jo var den store oppgaven fremdeles. Vi manglet hus. Og forutsetningen for det var å få bevilget tilstrekkelige midler, millioner, til hus, Statens husbank, fordi finansiering gikk den gangen – I virkeligheten ble det bevilget konverteringstilsagn slik at de private bankene, sparebankene spesielt, men alle bankene, unntatt en bank på Hamar som ikke ville ha noe med statsbanken å gjøre – Man fikk byggelån i bankene mot konverteringstilsagn, og så ble det konvertering når byggene var ferdig. Så det var kontroll på all ting. Og Bjerve og Finansdepartementet hadde

jo – altså Husbanken skulle ha så og så mange millioner da. Jeg husker ikke tallene lenger. Da fikk jeg en lapp over bordet fra Trygve Bratteli, som var min gode venn. Vi hadde vært mye sammen, og så sto det på lappen: ”Vær nå litt forsiktig Andreas, snart sitter du på den andre siden.” (Latter) Det visste jeg kunne komme. Det var jo litt morsomt å få det, og det hadde en viss virkning, det var hensikten. Så før eller senere måtte jeg jo gi meg, vet du, men ja.

Så kom den tiden hvor Gerhardsen spurte meg og sa at Bjerve ville gjerne tilbake til sin jobb i byrået, og han sa også det: ”Jeg skjønner på Bjerve han liker i grunnen ikke jobben.” Han var for lite, mellom oss sagt – han var dyktig og all ting. Men han var for lite politiker til å snakke litt med Stortinget og sånn. Det ble veldig vitenskap altså. Ja, jeg tror det. Gerhardsen var en organisasjonsmann. Når han ledet regjeringen, var det en grense i tid som man kunne bruke til regjeringskonferansen, og han hadde sin måte å lede på som var forutsetningen for at folk kunne arbeide som de gjorde. Halv fire var det slutt, og hvis du skulle ha en sak frem, måtte du alltid melde det til regjeringen, Statsministerens kontor, om den kunne komme på lista. Nye saker ble altså avvist, hvis man hadde en – da var det stopp altså.

Jeg ble boende i samme blokka som statsministeren. Jeg overtok nemlig leiligheten etter Oscar Gundersen. Gerhardsen bodde i fjerde, så skulle jeg bo i tredje etasje. Og av og til gikk vi sammen til kontoret, Jeg hadde på den måten – og halv fire visste jeg at da sto hans bil klar. Da skulle han hjem og få seg middag. Så skulle han sove litt middag, for han skulle sikkert på møte på kvelden. Sånn levde han, og det holdt han altså ved. Jeg synes Gerhardsen, var en fremragende leder. Jeg tror alle som har hatt ham og levd under ham som leder, vil innrømme det. Man kunne gå til ham på forhånd med en samtale om en sak, og hvis det var mulig, fikk du anledning til det. Slik måtte jo statsministeren – av og til ble det for mye for enkelte, men det kan være en sak for seg.

Lange: Ja, hva mener du med at det ble for mye for enkelte?

Cappelen: Hmm?

Lange: Hva mener du med at det ble for mye for enkelte?

Cappelen: Nei, jeg vet for eksempel at – Torp var jo statsminister en gang da vi styrte, og min eldste bror Hans (Cappelen) var jo sekretær i stortingsgruppen i flere år, også på det tidspunkt Torp var formann i gruppen. Min bror hadde stor beundring for Torp og likte ham personlig.

Men Torp hadde sagt til ham en gang at han syntes det var slitsomt, han slet seg ut til syvende og sist – han døde jo tidlig. Han hadde en sosialminister som kom herfra. Man trenger jo ikke nevne navn, men hun het Åslaug eller Aasland, og da sa han til min bror – jeg er jo sosialminister også. Med det mente han å si at hun kom svært ofte med ting, ikke sant. Det var mulig det var riktig at hun skulle gjøre det. Men det er ikke sånn det skal være, og jeg må jo si at jeg overordentlig sjelden søkte direkte kontakt med statsministeren, enten det var den ene eller annen. Men vi hadde jo møter, vi drakk litt kaffe sammen og sånn, og da fikk du anledning på den måten å bringe ting til torgs. Du kunne selvsagt finne din anledning. Alle statsråder har sikkert funnet anledning til å få ham under fire øyne og bringe ting på bane. Slik kan det sikkert skje i større eller mindre utstrekning. Han var imøtekommende så langt, men man visste jo at han hadde så mye å gjøre som statsminister, og deres tid var begrenset. Så ingen kan uten ubeskjedenhet misbruke det der altså, det tror jeg ikke det var mange som gjorde.

Lange: Men hvordan var forholdet til stortingsgruppa?

Cappelen: Ja, vi møtte jo opp, og jeg hadde ikke noe spesielle problemer i virkeligheten med dem. Av og til kunne man være litt – de satte pris på litt morsomhet. Jeg husker da jeg var blitt utenriksminister, det kan jeg jo komme tilbake til, det var noe jeg aldeles ikke ønsket. Men da var situasjonen den at Bratteli ringte til meg og sa: ”Du må bli utenriksminister.” ”Er du galen?” sa jeg. ”Jeg har jo ikke noe greie på det.” Jeg visste jo at det var hele EØS(EU/EF)-saken som sto for døren og sånn, ”Nei, jeg har ikke noe greie på handelspolitikk og alt det der.” ”Ja, ja, Kleppe skal være med, han kan ta alt det der.” Nei. Så plutselig fikk jo Bratteli oppdraget, ikke sant, og det ble satt sammen en regjering litt i hurten og sturten. ”Jeg må jo få tenke på dette her,” sa jeg. ”Du får 40 sekunder, nei, 40 minutter,” sa han, Jeg hadde vært med i partiet, ifølge lojalitet, og trodde ikke de ville ha meg. Så måtte jeg si ja altså, jeg synes det sjøl.

Nei, så var det Stortinget da. Så ble det til at som utenriksminister er du nest etter statsministeren. Så var det på et møte, da, at en tid etter at vi hadde tiltrådt, var det en representant som sa: ”Ja, han syntes dere kunne vært litt bedre forberedt.” Ikke sant og sånn, og syntes det var litt – Da reiste jeg meg og ba om ordet, og så sa jeg: ”I anledning dette vil jeg bare bemerke at det er ikke så lett å forberede seg til å bli statsråd når man ikke vet hvilket departement man skal ha.” Jeg hadde jo hatt to på forhånd, nei, i hvert fall, ja, ja visst. Og da lo de altså. Jeg mener at da syntes de det var ganske godt sagt, de syntes det var morsomt, og

da ble det ikke mer snakk om det. Og det var sant som det var sagt, for hva faen skulle du forberede deg til da? Det var mange som var i samme situasjon som meg. Det er så.

Lange: Nei, for det har jo vært sagt at i denne perioden var i grunnen stortingsgruppa ikke noe viktig organ. Det var ikke der tingene ble avgjort.

Cappelen: Nei, du vet jo det. Det er jo klart at forholdet mellom regjeringen og stortingsgruppa er i virkeligheten, i ganske stor utstrekning, avhengig av hva den parlamentariske maktposisjonen er i Stortinget. Det er jo klart at hvis Gerhardsen i sin flertallsperiode – Gerhardsen hadde jo en slik posisjon at når regjeringen hadde tatt standpunkt, så ble han vel aldri desavuert av gruppen. Og dessuten, han er jo blitt kritisert fordi han av og til brukte å si det på den måten, altså, ”jeg har snakket sammen med noen”, ikke sant. Og det ble betraktet som ganske udemokratisk at han snakket bare med noen personer. Men åssen er det man skal drive politikk da? Du kan jo ikke gå på gaten, på hvert hjørne og spørre hva mener dere?

Men når du driver politikk, så kan ikke en regjering, selv om den heter Gerhardsen eller Bratteli, ganske enkelt gå til den gruppen i en stor og vanskelig sak uten at den er forberedt, blant annet ved at han har snakket med noen. Og hvem har han snakket med? Jo, han snakket selvfølgelig – hvis det er økonomisk politikk som slår ut i budsjettet, så snakker han selvfølgelig med finansministeren. Finansministeren på sin side har nok sine drøftelser med sine nærmeste medarbeidere, enten han har statssekretær, eller det er departementets rolle eller hva du kaller det, ikke sant.

Så det blir snakket en del om tingene, og så begynner man å forme det. Det hender nok han får nei i neven med en gang og får argumenter slik at han dropper det, ikke sant. Men så bearbeider han hos seg selv og sine nærmeste dette etter å ha snakket med flere. Og så er det noe som heter styre i gruppen. Det er ofte det at sakene har kommet så langt, på sett og vis. Så snakker han med formannen i styret, trekker ham inn og sier hvorledes ligger vi an, når vi kan ta saken, og så videre. På den måten utvides kretsen, ikke sant, inntil saken – den bør jo helst være biff når den legges frem i gruppemøte. Men det er nok ting som av og til avgjøres i gruppen, hvor det er nyanser og detaljer og budsjetter og visse ting som er vanskelige. Alle tilstreber – slik har det vært i Arbeiderpartiet så lenge jeg var med – alle tilstreber jo å få enstemmige vedtak til tross for at man selvsagt er klar over at det er forskjellige oppfatninger. Vi har jo hatt visse problemer i Det norske arbeiderparti hele tiden siden NATO ble dannet, og til syvende og sist så sprakk jo partiet på det. Men jeg har alltid vært, helt fra – ja, da

Gerhardsen holdt sin berømmelige tale i Fredrikstad eller Halden – enig med ham i utenrikspolitikken.

Pharo: Ja, Kråkerøy.

Cappelen: Kråkerøy, ja, det var det. Og jeg hadde jo fulgt med i – jeg var helt enig i hovedsaken. Min bror Johan, som jo tjenestegjorde i utenrikstjenesten, kom til meg og hadde hørt rykter om at jeg ikke var enig med Lange. ”Hva er det for noe tull,” sa jeg, ”jeg er helt på linje med Halvard Lange.” Men vi visste jo at selv innen regjeringen var kanskje uenigheten i måten han behandlet saken på. Der må jeg – jeg vet ikke om det er noen vits i at jeg skal snakke så mye engang?

Pharo: Jada, det er utmerket.

Cappelen: Jeg vil nevne en ting, og der kom din far [til Even Lange, trans. anm.] inn i bildet. Jeg synes jo Halvard, som jeg var enig med i hele hovedlinjen – det er mulig enkelte sånne småting han ikke burde ha sagt. Han var veldig forsiktig Halvard, og så sa jeg til ham – og jeg synes han burde kanskje – han holdt jo foredrag av og til i gruppen, en gang i året minst, når det var ting – at han da var litt mer åpen altså. Det er mange måter å si tingene på, og hvor langt man skal gå i åpenhet. Men av og til kan man jo si og formulere det slik at her står vi overfor et vanskelig spørsmål, som man ikke er riktig sikker på åssen skulle håndteres i første omgang. Men mer og mer har jeg kommet frem til, at han kunne ha åpnet seg noe mer.

Så sa jeg til Hans Engen – vi tok artium samtidig på Hamar og var gode venner. Jeg hadde en politisk gruppe på gymnasiet hvor vi var meget – Det var Mot Dag som ordnet med det, eller det var forresten en bror av Sigurd Evensmo som hjalp oss også. Vi var jo bare smågutter, holdt jeg på å si. Jeg var 17–18 år, Hans var et år mer eller noe sånt, men han var med i den gruppen. Så vi kjente det, vi studerte jo femårsplanen i Russland og drev verdenspolitikk, vet du, men det var ikke så dumt likevel. Nok av det, så sa jeg til Hans: ”Du er jo Halvards sekretær,” sa jeg, ”du er vel med og skriver litt taler når han skal redegjøre for utenrikspolitikken, ikke sant.” Så sier jeg: ”Kunne du ikke få Halvard til å åpne seg litt?” For han hadde selvfølgelig også sine problemer. Det var ting som skulle møtes på og sånne ting, og så betro seg, ikke hemmeligheter som man ikke skal ut med, men du vet jo hvordan det er, synspunkter på ulike ting, på utviklingen, graden av spenning, ”kunne du ikke få Halvard til å si, gjøre –” ”Jeg har snakket med ham,” sa han, ”men han vil ikke.” Nei, det var Halvards

metode, og dessverre synes jeg, det var ikke min sak, men det hadde vært litt lettere for ham å være utenriksminister hvis han var litt mer fortrolig med gruppen, ”men det skal ikke så mye til,” sa jeg. Men han ville ikke. Det var hans metode, og det tror jeg til en viss grad svekket Halvards politiske position [eng. utt.]. Men at han var en veldig viktig mann for Arbeiderpartiet, det er det jo ingen tvil om.

Lange: Men du hadde da en annen metode overfor stortingsgruppen?

Cappelen: Ja, ja, der kanskje jeg går for langt av og til, ja, det har jeg sikkert gjort.

Lange: Men forholdet til sentralstyret og andre organer i Arbeiderpartiet er jo også interessant her.

Cappelen: Ja, jeg var jo ikke med i sentralstyret. Men jeg tror jeg var der, og ble bedt om å komme der for å snakke litt om kommunene og fylkeskommunene og det der, som jo partiet var sterkt engasjert i, og hvor det var høyst forskjellige oppfatninger rundt omkring i landet, og der man måtte forsøke å finne løsninger, og noe ble løst, men andre ting stampet. Men sånt må man regne med, det var nå så. Men sentralstyret, ja, mellom oss sagt: Sentralstyrene kan være forskjellige avhengig av hvem som sitter der og hvorledes forholdene er dem imellom. Jeg hadde en gang, tidsmessig er dette på slutten av Gerhardsen-perioden altså, en fortrolig samtale med Einar Gerhardsen. Han tok meg med på sin hytte av og til, og så sa han: ”Det er ikke så hyggelig i sentralstyret lenger.” Han var ennå statsminister. ”I gamle dager,” sa han, han hadde sittet i sentralstyret også den gang han var sekretær i Oslo arbeiderparti, for han satt, ja – det var selvfølgelig et personlig valg. Tranmæl, Torp og de gutta ble enige om at han skulle være der. Og han var alltid orientert om hva som foregikk, hva synspunktene var, og så sier han: ”Nå har det blitt vanskeligere,” sa han, ”den gang for noen år siden hadde vi ikke så mye å være uenige om, men nå er forholdet det at Håkon Lie og jeg, vi kan i grunnen ikke snakke sammen i sentralstyret. Derfor blir ikke sentralstyret den levende organisasjonen som det opprinnelig var.” Hvor langt han da – han gikk ikke i detaljer, men slik var situasjonen blitt.

Lange: Og da snakker vi om perioden 1963–1965?

Cappelen: Ja, fremdeles, ja. Jeg var vel statsråd den gangen, ja. Og han betrodde meg jo også da for så vidt at – så sa han: ”Jeg vil gå av som formann.” Det gjorde han jo også for så vidt. Ja, men mellom oss sagt tror jeg Einar ble temmelig sliten, særlig gikk denne arbeidsulykken der oppe på Svalbard sterkt inn på ham. Han fortalte meg en gang da vi gikk til kontoret ofte sammen, så tok han seg litt her og sa: ”Jeg har vært hos legen,” sa han, ”for jeg har mistet litt følelsen i ansiktet.” Det var et alderstegn altså. ”Sier du det,” sa jeg. ”Ja, men det skal ordne seg,” og det gjorde det også. Men jeg tror nok han tok det som et varsel.

Pharo: Men den spenningen mellom Gerhardsen og Håkon Lie, var det først og fremst utenrikspolitikk, eller var det andre ting også?

Cappelen: Ja, det var vel også en del andre ting. Det kan ha vært personvalg i statsrådet, og det var nok håndtering av – han (Lie) var jo 150 prosent NATO-tilhenger, og han var også 150 prosent isrealitt. Det var ikke Einar Gerhardsen, – jeg vet ikke om Einar var i Israel noen gang?

Pharo: Nei, det vet jeg faktisk ikke. Jeg tror ikke det.

Cappelen: Men Trygve var det, og han har liksom fått et tre, planta noe skog, eller noe som ble oppkalt etter – Det var jo Håkon Lie som drev den der politikken med Israel og så videre. Jeg hadde ikke sterke sympatier eller antipatier i så henseende, jeg for min part. Men det gjorde et visst inntrykk på meg da en høyere offiser som hadde vært i FN, FN-mann i Israel i lengre tid, og –

Pharo: Bull.

Cappelen: – han hadde snakket med Golda Meir en gang og tok opp palestinernes problem. Det var etter 1967. Så hadde Golda Meir sagt: ”Palestinerne? Det er ikke noe problem.” Og han mente de ignorerte i det hele tatt problemet. De hadde jo i virkeligheten jaget dem ut av landet siden. Han var forbauset over den holdningen fra den isrealittiske statslederen han møtte, som ignorerte fullstendig at det var noe problem. Denne generalen, hva faen var det han het da?

Pharo: Bull, Odd Bull.

Cappelen: Ja. Han hadde åpenbart sympatier for palestinerne, og at mange hadde oppfattet palestinerne som nærmest halvville. ”Nå er det jo israelittene som blir fremstilt som de som har begynt med sitrusfrukter og den slags ting, det var palestinerne som begynte med det der,” sa han. ”Det var palestinerne som utviklet det der sitrusfruktene i landet. Men sånn er det, sånn drives det propaganda mot palestinere fra israelittisk hold.” Det gjorde et visst inntrykk på meg da han fortalte det. Da var jeg utenriksminister forresten. Ja, han ba om en samtale. Vel nå kommer vi vel på avveier?

Lange: Nei, dette handler jo litt om ulike ledelsesformer –

Cappelen: Ja.

Lange: – og styringsstiler.

Cappelen: Ja, altså kommer du til Trygve – du vet det var ikke – Man snakker om at det var et dårlig forhold mellom Einar Gerhardsen og Bratteli. Ja, de var jo så forskjellige av natur på mange måter. Man kan si det at Trygve Bratteli – Jeg vil gjerne ha sagt med en gang, det må ikke misforstås, jeg var venner med dem begge to, jeg. Jeg var med familien, både Gerhardsens familie og vi var i Kongsberg en gang, og med Trygve på Nordseter. Og jeg sa en gang til bror til Einar, og det var etter 1963, og da var også forholdet til Håkon Lie – så sa jeg: ”Jeg skjønner ikke de motsetningene som han opererer med mellom partene, og jeg vil ikke skjønne det.” ”Jeg kan snakke med Håkon Lie, jeg,” sa jeg. ”Men jeg behøver ikke være enig med ham i alt han sier og gjør. Jeg har stor beundring for hans aktiviteter, men jeg blander meg ikke i disse tingene, for det har jeg ikke noe med, og ikke skjønner jeg stort av det heller,” sa jeg til bror til Einar, for da var vi litt sammen sommeren 1963. Han var utenfor regjeringen, og jeg var på kontoret og sånn. ”Det gjør du rett i,” sa han. ”Sier du det?” ”Ja.” Så fortsatte det, jeg har aldri hatt noe problem med noen av dem. Men du, den ene kunne du snakke litt mer fortrolig med, ikke sant, om menneskelige ting, Trygve var jo litt fjernere da, han var det. Han hadde mye mer perspektiv i tingene enn Einar. Einar måtte ta tingene når de meldte seg.

Jeg kan nevne en ting som er litt enestående. Gerhardsen blandet seg – nå sier jeg aldri, aldri med embetsverket i andre departementer for å påvirke. Det gjorde han aldri, det var vedkommende statsråds departement, og det skal det være. ”Men en gang gjorde jeg det,”

sa Einar til meg, ”og det var i forhold til Finansdepartementet.” Heller ikke der gjorde han det, men én gang, det var like før jeg hadde kommet inn i regjering, og det gjaldt spørsmålet om hvorledes man skulle møte og hva regjeringen skulle gjøre for å bekjempe den økende arbeidsledigheten som da (sommeren 1958) gjorde seg gjeldende. Da regnet Einar med at Trygve også i den situasjonen ville være meget tilbakeholden med å øke bevilgninger ekstraordinært. I det hele tatt var han sterkt opptatt av antiinflatørisk politikk, at budsjettet skulle ha overskudd og så videre. Men Einar sa, og han betrodde meg det: ”Én gang gjorde jeg det, for jeg var redd for at hvis Trygve skulle håndtere den saken, så ville det ikke bli stort ut av det.” ”Og da gikk jeg til Eivind Eriksen”, som han visste at Trygve hørte på. Han visste jo at når dette kom, så måtte regjeringen ta et standpunkt om hva skulle man gjøre, hvor mye bevilgninger, hva skulle man sette i gang med. Og han visste jo at Trygve da ville forhøre seg og få notater blant annet fra Eriksen på det punktet. ”Til Eriksen sa jeg at slik og slik ligger det an, jeg mener at det minste regjeringen må ha å disponere til direkte aktivitet for å øke aktiviteten, er 100 millioner.” 100 millioner, det var penger den gangen.

Pharo: Fryktelig mye.

Cappelen: Ja, ikke sant. Jeg måtte lære at pengene var ikke så mye verdt, og det skjedde jo da en inflasjon gjennom 1970-årene og sånt, noe voldsomt. Så ble det 100 millioner. Det ble det altså. Og hva gikk det til? Jo – og jeg skulle bruke en del av de pengene som kommunalminister. Vi satte i grunnen i gang – fant på at det var urasjonelt å drive med veiarbeid om vinteren, for det var særlig vinterledighet. Vi har jo ikke vinterledighet på den måten lenger. Skogen drives på en helt annen måte, det har blitt langt færre skogsarbeidere og så videre. Men den gangen var det – ja, det vi gjorde – jeg var og så på det arbeidet som minister da. Du vet i Gudbrandsdalen går det en fjellknast ut i veien her og der, både på den ene og den andre siden av veien. Som vinterarbeid er det aldeles utmerket å kutte de der fjellrabbene som stikker ut og gjør den ubrukbar som vei. Så de kutta oppover hele veien, og det brukte de penger på. De skulle skyte vekk de der tingene, så det var rasjonelt, om det var så rasjonelt? Jeg var og så på det, de hadde folk boende i arbeidsbrakker, sånne vogner som de kjørte ut den gangen de bygde veien fra Espa og nordigjennom Romedal og Løten, nei, ikke Løten, men Romedal, Stange og så videre, Nyveien. Men det var rasjonelt, og man kunne bruke maskiner. Så bevilget vi selvfølgelig litt mer til husbygging og så videre, og satte en del ting i gang. Det som hadde funnet sted blant annet, jeg tror det var da det ble gjennomført –

ja, det var før jeg kom inn i regjeringen – det ble gjennomført skatt av årets inntekt fra første januar 1963. Var det 1962? (det var i 1958 eller muligens 1959)

Lange: Ja, jeg tror det var 1962.

Cappelen: Ja, er du sikker på det? Jeg mener det var før. Men det som hadde skjedd da, og som jeg liksom fikk innblikk i, var at overgangen til skatt av årets inntekt innebar at det ble trukket en god del penger ut av bankene. Så de satt med mindre kontanter enn før på grunn av forskyvningene idet staten fikk pengene tidligere. Det fører umiddelbart til, selvfølgelig, at bedriftenes konto blir mindre, og dette merker jo bankene. Og da sier de: ”Nei, dere kan ikke få penger, vi har ikke mer. Vi har ikke så mye penger, vi kan ikke det.” Og sånn reagerer bankene. Men har de flust med penger, går de ut på gatene og sier: ”Skal du låne penger?” Det er jo sånn de driver med.

Pharo: Det driver de fortsatt med.

(Latter)

Cappelen: Men følgen var jo ganske enkelt at det oppsto finansielle problemer i større utstrekning enn man egentlig hadde regnet med. Og dette antydte jeg også overfor Trygve senere en gang. Han benektet det bestemt: ”Det er det ikke tale om, hø!”

Even: Men han hadde –

Cappelen: Han gjorde aldri noe galt.

(Latter)

Lange: Så det var en av forskjellene mellom ham og Einar Gerhardsen at han var mer, skal vi si, autoritær. Kan vi si det?

Cappelen: Nja, at Trygve var det?

Lange: Ja.

Cappelen: (Pause) Ja. Ja, kanskje han holdt på pengene, ja. Det ble for slitsomt det.

Lange: Var det andre forskjeller i regjeringens arbeidsform under Trygve Bratteli?

Cappelen: Nei. Nei, jeg synes ikke det. Vi hadde våre regjeringskonferanser, alminnelige regjeringskonferanser på tirsdag, hvor det var noen større saker, og så hadde vi forberedende statsråd på torsdag, ikke sant. De gikk ganske fort unna, for da var jo sakene avgjort på forhånd. Så da var det bare finpussing, men det hendte jo man måtte ta noen. Det som var igjen av tid før halv fire, for da var det slutt, det var også en alminnelig drøftelse av alminnelige saker, forberedelse av saker og sånn. Men det var tirsdag og torsdag. Så hadde vi fredag, det var kongelig statsråd. Så hadde vi lunsj etterpå hvor det ble prata politikk hele veien. Og så hendte det – i Gerhardsens tid altså og i Trygves, går jeg ut fra, men jeg satt jo ikke i regjering med Trygve så lenge, jeg, som utenriksminister da, og han ble samferdselsminister han, ja, –

Pharo: Men du sier at Bratteli ikke ville innrømme feil, han tenkte prinsipielt og langsiktig. Så han hadde tenkt igjennom sakene, var det ikke det?

Cappelen: Ja, det kan du si. Men de aller fleste er jo slik at de ikke vil innrømme feil. Særlig i politikk er det viktig, de må jo ikke gjøre det.

(Latter)

Pharo: Nei.

Cappelen: Men det er så. Men så ble Trygve – han var jo så arbeidsom. Han kunne ikke ta standpunkt i alle saker. Og da han var finansminister, var det Lorentzen, som jeg kjente fordi han var barnebarn til biskopen på Hamar, så han var litt der, han hadde astma som guttunge, så jeg kjente Sigurd Lorentzen, var det ikke det han het, Sigurd? Han var finansrådmann, nei, han var sjef for finansavdelingen i lang tid. Jurist var han, og han ble senere høyesterettsdommer, men døde litt tidlig. Ja. De behøvde ikke snakke med hverandre om enkelte ting fordi han la de dokumentene som han mente statsråden kanskje burde se, i en haug på hans høyre side. De ble liggende der, og de kunne ligge der noen dager fordi Trygve

ikke hadde tid til å ta dem opp. Og så så de på hverandre, og så så han på den bunken. Det var tegn på at Lorentzen kunne ta dem med ut og avgjøre dem. Sånn kunne han arbeide.

(Latter)

Cappelen: Men det var jo en like grei måte å gjøre det på, det.

Pharo: Ja. Ja.

Cappelen: Jeg har kjennskap til en kommunalminister som ble kommunalminister senere enn jeg. Det første han sa da han traff ekspedisjonssjefen, var: ”Jeg vil ha minst mulig saker inn på bordet.” Det er jo å gå enda lenger. Jeg likte ikke det, jeg, da jeg ble kommunalminister. Jeg var vant til å se alle saker, jeg, vet du. Jeg hadde vært rådmann og sånn i formannskapet, så og leste alle sakene, vet du. ”Jeg vil se hva som foregår,” sa jeg. Jeg ble jo neddyngnet, jeg så jo etter hvert det, så da gikk det sånn. Hvorledes statsråder arbeider, er jo forskjellig det òg. Trygve ble altså samferdselsminister etter Varmann. Varmann syntes jeg var en veldig hyggelig mann, men han skulle vel i grunnen aldri vært statsråd. Altså kom Trygve, møtte opp første dag på departementskontoret og trådte inn på statsrådets rom. Men i hjørnet var det hopet opp med – det sto kasser og forskjellige ting der, pappkasser, og så sa han til forværelset: ”Hva er dette her for noe? Jeg vil ikke ha det. Hva er det?” Ja, så var de litt flaue, og så sa de: ”Ja, Varmann – Vi hadde behov for litt mer plass til papirer og dokumenter og sånne ting, og Varmann var jo ikke så mye på kontoret sitt. Så om de kunne bruke en del av statsrådets kontor til å oppbevare sånne ting.” Det var den altså. ”Ut! Ut med det!” sa Trygve, vet du, han skulle ikke ha –

(Latter)

Lange: Men da var –

Cappelen: Nei, han (Varmann) hadde sjarm, og så hadde Trygve tatt ham for seg da, vet du. Han reiste rundt, han, snakket om veier i Finnmark og nordover og sånn, hvor de har bruk for så mye veier til alt mulig, og så at det bare var begrenset hva de har fått. ”Ja, du kan ikke reise rundt og si ja til det og ja til det, for du får det jo ikke til.” Vet du hva Varmann sa? – ”Jo, men

noen må jo kunne si ja.” (Latter) ”Noen må kunne si ja.” Så det er mange måter å ta tingene på. Dette er ikke det vanlige altså.

Lange: Jeg går ut fra at en av de store endringene mellom disse tidspunktene må ha vært forholdet til pressen, forholdet til mediene.

Cappelen: Ja. Du vet at når jeg for eksempel reiste rundt som kommunalminister, og da var det kommuneinndelingsproblematikk et cetera, og vi var på befaring og hørte med ordførere og forskjellig om ditt og datt, da var ofte pressen mer eller mindre med. Da måtte jeg jo snakke med pressen, det var en del av oppgaven det, og de forlangte det, og det var rimelig. Men ellers – det går en liten historie om meg. Jeg var litt, jeg likte – da jeg ble statsråd, ennå i slutten av femtiårene sa man jo De til hverandre, i hvert fall i en viss utstrekning. Men da jeg ble justisminister, ja, det var jo lang tid etterpå, det var i 1979–1980, var det vel, så var det Lorentzen og List som hadde kommet inn til meg og skulle snakke om et eller annet, så sa han: ”Kan ikke vi være dus?” Så stusset jeg litt, og jeg sa ikke det de fleste ville sagt, ”jo selvfølgelig.” Jeg sa: ”Nei, jeg tror ikke det.” Men jeg gikk jo ut av dørene, vet du. Men ka’faen? Jeg var ikke vant med den slags opptreden. Jeg var da faen meg statsråd, og satt og skulle –

Ja, så fikk jeg forelagt dette her. Jeg tror det var departementsråden som hadde hørt historien fordi han der journalisten karakteriserte meg som en jævla tøff fyr, hoven og sånn. Og departementsråden hadde jeg et utmerket forhold til, Så sa jeg til ham: ”Hør! Disse journalistene, jeg har ikke kommet her for å prate med journalister. Jeg har kommet her for å styre et departement!” Jeg mente det òg, det er det verste. Men den historien gjorde jo inntrykk. Jeg ble invitert på en fest som de holdt i Justisdepartementet, et eller annet jubileum for Justisdepartementets opprettelse, 100 år eller hva faen det var. Og departementrådmannen holdt taler da og litt forskjellig, og så fortalte han om meg og den historien at jeg hadde ikke kommet her for å snakke med journalister. Men i departementet var de i grunnen fornøyd med at statsråden sa at han var kommet her for å styre departementet og ikke for å snakke med journalister. Ja, de likte holdningen. Det går jo ikke an å si sånn som jeg gjorde, men jeg ble litt forbanna, ja. Det skal ikke være sånn!

Lange: Ja, men du var da representant for en eldre kultur som kom inn i Nordlis mer, skal vi si moderne regjering. Så da kan vi kanskje si litt om hva –

Cappelen: Ja. Ja da, etter hvert lærte jeg jo også – vi var dus bestandig ikke sant, og det er vi nå, og det synes jeg er gode greier det der. Men det var ikke sånn til å begynne med. Jeg var lært opp til at det er den eldste, eller den i rang høyeste, som skal foreslå dus. Slik er jeg opplært, og det synes jeg er rimelig også. Og så treffer jeg – jeg hadde jo ikke truffet gutten før, jeg, og så sa han: ”Kan ikke vi være dus?” Det får da være måte på.

Pharo: (latter) Ja, faktisk.

Lange: Ja, men i den regjeringen Nordli, som var den siste du deltok i, var det annerledes forhold der enn i de to foregående? Var det altså en forandring i den politiske kulturen som hadde funnet sted, for du hadde jo en lang periode imellom som du ikke var med i regjering?

Cappelen: Ja, som tidligere statsråd, og jeg var altså justisminister der, og jeg skulle aldri ha vært med i den regjeringen. Nei.

Lange: Hvorfor ikke det?

Cappelen: Det var ingen god regjering. Ja. Det var på slutten med Nordli òg. De trakk ikke ordentlig sammen heller, nei, de gjorde ikke det. Kleppe satt jo der, vet du, med planlegging, men han hadde jo ikke noe departement. Han hadde ikke det, det kom jo aldri noen saker derfra. Det var jo en reminisens fra der det står at man skulle ha femårsplaner for alt mulig. Vel, vel. Var det Sand han het? Eller Strand.

Pharo: Sand, ja, finansminister.

Cappelen: Ja. Jeg trodde aldri at jeg skulle si det jeg nå refererte – å komme i den situasjonen. Men han la frem forslag til beskatning, og så så jeg på det. Og hadde jeg vært finansminister – vi hadde gjort atskillig vi, i min tid la vi på omsetningsavgiften blant annet, vel det skal jeg komme litt tilbake til, for det er litt komplisert. Men de tallrekkene finansministeren viste – det han ville foreslå for statsbudsjettet kommende år, var en reduksjon av skatt på høyere inntekter, som etter min mening gikk altfor langt. Jeg hadde sett litt nærmere på dette her. Så ba jeg om ordet i regjeringen da saken skulle behandles, og sa: ”Jeg kan ikke være med på dette. Jeg trodde vi var en arbeiderregjering, jeg. Men dette er ikke en politikk for en sosialistisk regjering som skal ivareta vanlige folks interesser.” Ja, jeg behøver ikke si noe

mer. Og noen var liksom sånn hoderistende, at det gikk an å si sånt! Jeg vet ikke hva de tenkte rundt omkring, men det endte med at saken ble trukket tilbake. Så kom han med nye tall, og det var jo greit. Men jeg har aldri tenkt at jeg skulle gjøre det, men jeg gjorde det den gangen, fordi jeg syntes det var for svakt. Jeg syntes det var for svakt.

Lange: Men ellers så –

Cappelen: Jeg vil bare ta et eksempel på når en driver sånn politikk – det er klart at Landsorganisasjonen var sterkt opptatt av budsjettet, skattleggingen og ikke minst avgifter. Og jeg mente, og mange med meg mente at vi i virkeligheten – i forhold til de tingene som vi gjerne ville få gjort, nyere ting som krevde mer penger – ikke hadde de pengene. Jeg mente at en måte å få mer penger på var ganske enkelt å øke omsetningsavgiften ytterligere. Momsen som de sa, merverdiavgift. Da var jeg finansminister, ja, og da snakket jeg med Gerhardsen om det, at det vil jeg gjerne at vi kommer med. ”Ja, vi må snakke med noen om det.” Og det han gjorde, var at han ganske enkelt snakket med Landsorganisasjonens formann Nordahl – og hva var det vi skulle gjøre? Vi skulle blant annet ha penger til å få bygget et universitet i Tromsø, det hadde vi ellers ikke penger til. Det var investeringer i bygninger, stillinger måtte bygges opp. Det var riktig politikk for å bygge ut, men det var også litt landsdelspolitikk i det, det er så. Vi trengte veier etter hvert som bilene ble kjøpt, og det økte jo bare på etter hvert, men i ganske beskjeden målestokk i forhold til hva som nå skjer. Og vi måtte ha bedre veier altså, ganske opplagt, vi kunne ikke drive med de gamle veiene, og det koster å bygge veier. Nå er jo mye av det maskinarbeid, det koster, det er ikke bare lønn ikke sant, det koster. Og da ble det altså snakket med noen, og først og fremst om Nordahl kunne akseptere det. Så har han nok snakket med noen av sine nærmeste, og så treffes de sammen, og så snakket de med Trygve, og Trygve var med på det, og så har de snakket litt om, nevnt det i sentralstyret. Men man måtte nokså hurtig avgjøre saken, for ellers kommer det til å – Så gjorde vi det altså, to prosent økning. Det ble mye penger, og det ble akseptert i Stortinget også, for vi kunne ikke øke inntektsskatten. Der lå vi høyt på forhånd, på forbruk, ja.

Lange: Ja.

Cappelen: Nei, vent litt. Jeg har fått hjelp til litt mat. Jeg tror – begynner dere å bli sultne?

Lange: Ja, da tar vi en pause.

Lange: Jeg tenkte vi skulle snakke litt om slutten av 1960- og begynnelsen av 1970-årene. Da ble det jo en radikalisering også av Arbeiderpartiets politikk, er det blitt hevdet, og du fikk en rolle –

Cappelen: Jo, jo. For å si det rent generelt så må jeg si at jeg er enig med den historikeren, er det ikke Sejersted han heter? Han har skrevet om disse tingene, og han konkluderer med at vi fikk først Borten-regjeringen som dog varte i lang tid. Der skjedde det jo ikke noen endringer i virkeligheten, verken av økonomisk eller sosial politikk. Det han skriver, er i grunnen at det var en videreføring. Selvfølgelig kunne de kutte vekk ting som hadde vært litt uheldig, og bøte litt på her og sånn, men det var stort sett politisk og sosialt den samme politikken. Og faktisk ble det sånn også, om de hadde samme borgerlig politikk. Altså, Arbeiderpartiet hadde jo arbeidet frem forslag til folketrygden, den var praktisk talt ferdig. Min bror satt i den komiteen, han hadde arbeidet med den. Ja, de begynte jo faktisk i 1945 med å arbeide med hele den planen. Den ble gjennomført i Borten-regjeringen, ja, men det var jo et svært utredningsarbeid som forelå. Og den gjennomførte de jo, og de var stort sett enige om – det ble enighet i Stortinget også. Det er noen som i litt spøkefullhet har sagt, jeg vet ikke om det har vært Førde eller noen sånne, det kan jo ha vært Jens Stoltenberg da: ”Vi er jo alle sosialdemokrater.”

Lange: Ja, det er Einar Førde.

Cappelen: Einar Førde, ja. Han er jo en vittig kar, han døde jo forresten, ja, det var kreft. Jeg satt jo i regjering med ham. Og det er jo noe i det. Så vil jeg si det til akkurat det der, det var fra Arbeiderpartiets side ført en meget, etter mange bankers oppfatning, meget stram finanspolitikk og kapitalreguleringspolitikk. Som jeg nevnte her, ble jo det etablert i virkeligheten fra 1945. Og slik som pengene den gangen lå strødd på forskjellige greier, så måtte det ordnes med dette her. Hva het han, han venstremannen?

Lange: Gunnar Jahn.

Cappelen: Ja, Gunnar. Han ble vel utnevnt til sjef i Norges Bank da. Nei, hvorledes er det. Han ble finansminister i Gerhardsens første regjering, og jeg husker jeg var til stede ved en middag som ble holdt. Da satt jeg i representantskapet i Norges Bank, stortingsvalgt sådan, og Einar Gerhardsen holdt den middagen. Det var altså for Norges Bank og sånne, jeg vet ikke hvilken avdeling det var, men nok av det. Gerhardsen takket da banksjefen hvis navn du nevnte, fordi han ble med i hans regjering, den første. Han uttalte, det har jeg sett andre utredninger av forskjellig art som jeg har lest, han var fullt klar over til tross for at han jo var sånn liberalist i økonomisk politikk – men han uttalte: ”Man måtte jo være fullstendig idiot hvis man trodde at man skulle få orden på dette med liberalistisk pengepolitikk, det var jo rot alt sammen.” Og så ble Brofoss – som jo hadde lært mye i England og sånn, han var både jurist og økonom – sjef i banken.

I de første årene og i mange år fremover ble bankenes utlån, totalrammene for dem ble etablert gjennom avtaler mellom på den ene siden Norges Bank og bankenes organisasjoner og de større bankene. Det var en avtale, det avfant også bankene seg med. De skjønnte at dette måtte gjøres hvis vi skulle få orden på økonomien og gjenreisningen, og det varte jo og var meget vellykket i flere år. Men etter hvert – disse pengene havner jo i bankene til slutt, vet du, som du var inne på, så ville de jo ha friere tøyler. ”Det er jo våre penger,” sier de, og vi sa: ”Våre penger? Det er jo innskytelsespenger, bedriftenes penger, det kan vi slåss mye om.” Så disse avtalene hadde ikke bakgrunn i noen lovgivning. Det var faktisk en løsning som skjedde ved en, du kan kalle det i grunnen en offentlig rettslig avtale mellom regjeringen, det vil si med Norges Bank som utøvende og de respektive bankforeninger, sparebanken, foretningsbanken og så videre.

Men så viser det seg etter hvert utover i 1950- og 1960-årene at disse avtalene ikke blir holdt – til stor irritasjon, ikke minst for regjeringen og Finansdepartementet. Og det ble utarbeidet et forslag til lov om regulering av – om kreditt, bank og kredittpenger, kredittloven tror jeg den het – som innebar at regjeringen kan fastsette rammer for det totale utlån og så videre og gjennomføre det med straffebestemmelser og alt dette her. Det falt da i min lodd å fremme det. Brofoss likte det ikke. Nei, det kan jeg ikke si. Han mente at vi skulle fortsette med disse avtalene. Brofoss likte den maktposisjonen som det gav. Han har liksom ikke veket til side for å bruke den makten som han kom over, og ville gjerne ha den. Så han, ja – Mens på den annen side, Finansdepartementets embetsverk ville ha mest mulig kontroll selv.

Jeg hadde som kommunal-, ja, faktisk som kommunalminister, vi hadde noe som het Distriktenes – nå går jeg litt tilbake, men jeg skal komme tilbake til den loven – men vi hadde noe som het Distriktenes Utbyggingsfond, og det var typisk, det hadde et – Reidar Carlsen var utpreget distriktpolitiker, nordlending og alt mulig, og han likte jo å ha innflytelse og makt han også på sin måte. Så satt det et styre der hvor Brofoss var en av dem, og så var det Gabrielsen, fylkesmannen, og så videre sånn. Og de fikk fond, de fikk noen penger å bruke til å sette inn i forskjellige bedrifter, eller nystarter og sånne ting. Men når det gjaldt beløp over en viss størrelse, skulle det godkjennes av Finansdepartementet, det vil si ministeren til slutt. Det likte ikke Brofoss, og etter hvert ble det ganske mye, og man opparbeidet et fond, og de kunne også trekke på dette fondet, men med begrensninger, og til syvende og sist skulle det kontrolleres av banken. Og i Finansdepartementet var jo embetsverket spesielt opptatt av at fullmaktene for styret til Distriktenes Utbyggingsfond ikke skulle være for vide, mens Brofoss jo skulle ha dem videst mulig. Ja. ”Skal jeg kontrolleres av en byråsjef i Finansdepartementet?” (Latter)

Vel, et finansdepartement har mange ting å kontrollere, og noen må til syvende og sist kontrollere det hele, i totale utgifter. Og de hadde aldri likt å ha frittstående fond og sånn, de. Neida, det skal være i budsjetter og kanskje i – ja, ja. Sånn var det. Og Brofoss, vel, du vet at hvis du har en lov som gir regjeringen ved Finansdepartementet i realiteten fullmakter til å bestemme og sette rammer for bankenes totale utlån av forskjellig art, så behøvde man ikke ha stort sett noen annen pengepolitikk, nei. Nå skal man bruker renter og sånn opp og ned, ja. Men vi laget den loven, og vi fikk vel Venstre og Kristelig Folkeparti stort sett med på den, og den ble benyttet også. Men man forsøkte selvfølgelig i størst mulig utstrekning å drøfte tingene med bankenes representanter og så videre, men alt skulle da ses i virkeligheten under langsiktig planlegging og total finans- og pengepolitikk. Det lå jo veldig mye makt i forbruket og investeringer som disse pengene gikk til. Nå ja, det var det.

Det der med demokratisering, ja, det var altså ikke min idé. Jeg hadde jo vært litt borti det, men det var Kleppe som hadde lavet utkastene til en bankdemokratiseringspolitikk, hvor de politiske myndigheter skulle velge representanter, og flertallet av representantene skulle velge styre og så videre.

Lange: Det var jo en gammel –

Cappelen: Ideen – hva sa du?

Lange: Det var jo en gammel sak for arbeiderbevegelsen å få –

Cappelen: Jada.

Lange: – kontroll –

Cappelen: Jada, det var det. Folket skulle ha mer å si. Det ble jo gjennomført, og jeg var formann i utredningen, og vi hadde en sekretær, en flink kar fra Norges Bank og så videre. Carsten Smith ble med, han dissenterte sammen med de borgerlige representantene. Jeg drev den saken hardt. Det var en representant fra Senterpartiet der også, det var bror av en kvinne som har vært – hva het han da, Arn-

Lange: Arnstad?

Cappelen: Ja, han satt der. Jeg tror det var faren hans som satt i den komiteen. ”Å, er det han?” sa han, ”Han dreiv oss noe inn i havet for at vi skulle bli ferdig.” Ja, jeg gjorde jo det, dreiv hardt altså. Ja, sjefen i Kredittbanken, som nå – ikke Kredittbanken, men Kredittkassa –

Lange: Nettopp, ja.

Cappelen: Han satt jo – det gikk jo dårlig med den banken.

Lange: Ja, det er Maursund vi snakker om?

Cappelen: Hva?

Lange: Det var Maursund –

Cappelen: Ja.

Lange: – som var –

Cappelen: Ja.

Lange: – Bankforeningens representant?

Cappelen: Hva het han? Het han det –

Lange: Maursund.

Cappelen: Maurset?

Lange: Maursund.

Cappelen: Maursund, ja, jada. Han var en hyggelig mann forresten. Da vi var ferdig – ja vel, men resultatet kjenner jeg. Jeg vil jo si det at hvis man skulle gjort noe eller fått noe ut av det der, så måtte Arbeiderpartiet med sine organer og så videre ha fulgt opp saken og gjort sine representanter, hva skal vi si, verdige og innsiktsfulle nok til å sitte i dem. Men de gjorde ingen ting. Jeg satt og var – jeg tror jeg da var justitiarius i Stavanger byrett da, jeg hadde vært med på å forme den der innstillingen, og det var for så vidt brukbart, det. Kleppe skrøt veldig av utredningen, men den ble ikke fulgt opp, og nå er det jo ikke blitt noe av det.

Lange: Nei, altså den borgerlige regjeringen –

Cappelen: Hva?

Lange: Willochs regjering reverserte jo hele den –

Cappelen: Jada, de gjorde det. Så det var en dårlig sak for Arbeiderpartiet.

Lange: Men det var en sak som ble kjørt fram som en radikaliserings sak?

Cappelen: Ja, den ble kjørt frem, og Kleppe var jo sterkt opptatt av det, og mange innenfor partiet også så dette som en slags demokratisering, men det ble ikke reelt innhold, og kanskje bank var ikke sterkt nok i det hele tatt, og – Ja.

Lange: Men ditt eget –

Cappelen: Og kloke folk sa det ville gå sånn, de fikk rett.

Lange: Men ditt eget engasjement i saken var heller ikke så stort?

Cappelen: Nei, jeg var med i utredningen og var med på å utforme til syvende og sist forslagene, hva de skulle gå ut på, og hva de ville dreie seg om. Det var jeg med på. Men når det var gjort, så var min sak ferdig. Jeg mottok min – i de store bankene var forslaget – og det ble gjennomført, at Stortinget skulle velge noen representanter, og jeg ble valgt inn som nestformann i representantskapet i den norske Creditbank. Jeg fungerte som sådan noen ganger, men da det ble forandring på det hele, så skrev jeg til Stortinget: ”Jeg ønsker ikke å være med lenger.” Så før det hele falt vekk, var jeg ute av det, fordi jeg skjønnte jo hvor det bar, så det var ikke noen vits å fortsette, men ok. Det var nå det. Det var en ting jeg tenkte på. Ja, nå var det borte.

Lange: Men denne penge- og kredittloven som du sto bak –

Cappelen: Ja.

Lange: – som kom før dette, den ble jo først og fremst brukt av den borgerlige regjeringen som kom i etterkant?

Cappelen: Jada, jada.

Lange: Det var jo Ole Myrvold som brukte den.

Cappelen: Jada. Og forholdet var det at loven ble jo også vedtatt med stemmer fra Venstre og Senterpartiet. Jada. Og de to partiene – også Senterpartiet har jo forsøkt på flere områder å få brukt statsmakten for å oppnå ting som denne mener seg tjent med, ikke sant? De har ingen motforestillinger ideologisk, de er samvirkefolket sine organisasjoner, de har ikke Høyres liberalistiske ideologi, du finner ikke det blant bøndene. Og de er harde i sine egne organisasjoner mot hverandre hvis det er det om å gjøre. Så de er bønder, og de har aldri hatt penger nok, ikke sant, til det de gjerne ville få gjort. Så det har ikke vært så – det er en lang historie, men vi kunne altså for så vidt samarbeide.

Lange: Men du mener at denne bankreformen kunne ha blitt noe mer hvis man hadde laget en skoleringsplan eller brukt –

Cappelen: Ja, men du forstår det at vi hadde ikke ledige folk, kan du si, som hadde overskudd til å gå inn og virkelig sette seg inn i bankvesenets virksomhet på en måte som kunne innebære at de kunne ta ansvar for hva som skulle skje. Men som det vel også er blitt skrevet – med den representasjonen vi hadde, som ble mobilisert rundt omkring så – Det er blitt sagt, og jeg tror med rette, at den skandaløse politikken som i virkeligheten ble avslørt gjennom bankkrisene, den hadde kommet under alle omstendigheter. Jeg tror ikke at Arbeiderpartiets folk egentlig hadde noen eller ville føre noen annen politikk. De hadde ikke noen politikk for det der, nei, så det ble en tung historie, det er helt sikkert.

Lange: Nordlis regjering, som du jo satt i ble jo den siste, i det regimet –

Cappelen: Ja.

Lange: – som ble omformet gjennom Høyres regjering fra 1981, og overgangen til det som har vært kalt en mer liberal orden. Slik at det jeg hører du sier, er at slutten av denne regjeringstiden –

Cappelen: Ja.

Lange: – var på en måte preget av en viss mangel på kompetanse, mangel på engasjement for de reformene man satte igjennom. Du gir meg et bilde av et regime foran undergangen, for å bruke et gammelt uttrykk.

Cappelen: Ja.

Lange: Er det noe i en slik beskrivelse?

Cappelen: Ja. Man kan jo også si at den politikken og det engasjementet som regjering, storting og administrasjon organiserte og gjennomførte i årene etter krigen, det var det som i grunnen alle fornuftige folk mente var riktig og nødvendig. Om de ikke i alle henseender likte det, så mente de det. Det var en nasjonal politikk. Man kunne den gangen drive en økonomisk

politikk basert på en nasjonal styring. Men etter hvert så, ja, det er mange ting som stimulerte en slik, for eksempel Marshallhjelpen. Ja, det var jo en del som ikke likte det. Trond Hegna, for eksempel, var jo motstander fordi – nå hadde han oppfatninger i flere henseender, han var motstander av NATO-politikken også. Han hadde i ungdommen vært student i Moskva, det kom han visst ikke fra. (Latter) Ja, vel, han var en god venn av meg, jada. Men ja, han var også motstander av EU-politikk. Jada. Men han, jeg vet ikke om han var i landsmøte. Men Marshallhjelpen, ja, jeg var –

Pharo: Men du var vel –

Cappelen: Det var fra 1946–1947?

Lange: 1948.

Cappelen: 1948. Europa var jo – store deler av Europa, Tyskland, Italia, ja, delvis Frankrike var jo på økonomiens rand, og det var vel ganske stor engstelse for at de kommunistiske partier kunne komme i den situasjonen at de kunne overta hele makten. Så Marshallhjelpen var sånn sett et politisk tiltak for å få i virkeligheten, kall det kapitalistiske samfunn til å fungere, som nesten var i ferd med å stoppe opp fordi statene var for svake og så videre. De greide ikke å – Men den førte også på vår side – vi aksepterte, Brofoss òg var meget aktiv med der, men amerikanerne – Si meg, når var det Kennedy ble president?

Pharo: 1960.

Cappelen: Det var det, ja. For Kennedy og hans administrasjon hadde jo noen helt andre politiske oppfatninger enn den du har i Amerika nå med Bush, ikke sant. De så i virkeligheten på behovet for at staten og de statlige organer på forskjellig vis virkelig var med og styrte utviklingen. Deres holdning var en litt annen ideologi. Hva slags ideologi det er nå som beveger Amerika, det vet ikke jeg oppriktig talt, men den gang gjorde de det. Og de sa: ”De pengene som dere får –” og det gjaldt i virkeligheten å få dollar så man kunne kjøpe maskiner, for å si det på den måten. De skulle brukes på en fornuftig måte etter en plan, og hver regjering skulle legge frem et forslag til hvorledes de skulle bruke disse pengene, altså det ble drevet den politikken så sent. Det var en meget vellykket operasjon for å redde også Europas økonomi, tror jeg vi kan si. Det var jo ikke noen sosialdemokratisk politikk, med midlene,

måten de gjorde det på. Men Arbeiderpartiet var jo heller ikke noen tilhenger av en høytollpolitikk og så videre heller og har aldri vært det.

Så ble jo frihandelsområder startet opp, ikke sant. Du fikk de første frihandelsområdene og det hele. Men Norge, hva skulle vi leve av? Vi skulle leve av vår eksport og av den kraften vi kunne bruke for å lave kraftkrevende industriprodukter, og så var det skogen og så fisken. Vi kunne ikke bare spise mer fisk enn vi gjorde – det kunne vi godt ha gjort forresten. Men det er jo snakk om millioner av tonn. Så hele utviklingen ble – vi ble jo i virkeligheten økonomisk, og er det til enhver tid i virkeligheten, trukket inn enten vi vil eller ei. Og de store bedriftene som i virkeligheten skapte vår rikdom, måtte jo eksportere. De var jo for en åpnere politikk, og så måtte vi på den annen side ta penger inn. Så altså, den nasjonale økonomiske politikken som ble drevet, jeg vil faktisk si fra 1945 og fremover i hvert fall i ti år, den ble undergravd fullstendig, det var ikke grunnlag for den. Det er jo klart at, ja, det er en lang og vanskelig historie, men det tror jeg er hovedsaken i grunnen til at det har skjedd.

Alt dette var jo en frigjøring, og så blir det en høyrebølge – nå er man ennå ikke enig om hva høyrebølgen egentlig var. Se hva Sejersted skriver om dette, så tror jeg det har mye for seg. Det er jo ikke noe høyrebølge av den art som det republikanske partiet i Amerika representerer, det er noe helt annet, det. Og Høyre er jo et sosialt parti, visst er det det. Jeg arbeidet godt sammen med Høyre, i boligbyggingen. Jeg satt ved siden av Brodal, han er død han òg, kreft han også, og vi bestemte hvem som skulle få lov, vi var pent nødt til det, vi måtte bestemme, alle kunne ikke få, og vi måtte si: ”Nei, dere greier det ikke, han tjener for lite, han er sjuk, og så videre.” Vi måtte jo det. Vi fikk løst det på annen måte, kommunene hadde jo visse hus, satt med masse hus, så fikk de plass der. Sånn drev vi politikk sammen med Høyre, det var ikke noe problem det. Ja, han ble ordfører, jeg ble varaordfører, det er jo så. Og når det gjelder – Så har du EU-saken.

Lange: Ja, men før vi kommer til den –

Cappelen: Ja, så har vi kommet, og ja, –

Lange: For den fikk jo betydning for hele dette skiftet i det politiske landskapet.

Cappelen: Ja, den gjorde det. Og det som den førte til, var jo det at du fikk denne dyptgående splittelsen innenfor Arbeiderpartiet, som Høyre tjente på. For de var jo stort sett enige om

dette her, og politikken – du kan si at det var bedre i overensstemmelse med de frihetssynspunkter som Høyres ideologi går ut på – stemmer med det som skjer i EU. Frihandelsområde, ja, men det var mer enn et frihandelsområde. Det var en uhyre vanskelig sak, og jeg nevnte det at Trygve skulle ha meg inn som utenriksminister. Han sa til meg forresten: ”Jeg hadde egentlig ikke tenkt at du skulle vært med i min regjering,” så vi var ganske åpne med hverandre. Nei, nei, men jeg vet jo hvorfor det ble meg, han ville hatt Boyesen med, ja. Det tror jeg var hans kandidat. Nå tror jeg ikke han kjente Boyesens legemlige situasjon, det hadde aldri gått, tror jeg. Jeg var jo gammel venn av ham, jeg var i Paris da han var i OECD, sammen med min bror. Vi var der en ukes tid, og vi ble venner. Som ung hadde jeg gått på ski med ham, han var jo yngre enn meg.

Men det tror jeg ikke hadde gått. Argumentet, tror jeg, i hvert fall det de kom med, var at han som skulle stå frem som representant for regjeringens politikk, og i utenrikspolitikk med EF, måtte ha en mer innsikt i norsk politikk, mer erfaring med norsk politikk. Han hadde jo arbeidet meget ute, mest ute, så det var det også. Og jeg hadde jo aldri – Og da Trygve ringte og sa: ”Du skal bli utenriksminister.” ”Er du galen?” sa jeg, ”jeg har jo ikke greie på alt dette her jeg, jeg har ikke det.” Man hadde jo litt personlig lojalitetsfølelse overfor Trygve også, og jeg kunne jo kanskje bidra i den regjeringen med litt andre ting som jeg kunne noe om. Ikke det, jeg kunne jo utenrikspolitikk på sin – en satt ikke i en regjering den gangen uten å følge med, det var nå så.

Men det var Stoltenberg da, han som var min statssekretær, han var valgt for meg. Jeg kjente ham ikke, og jeg har aldri angret på at han var statssekretær. Han var en utmerket mann for meg på mange måter, men han førte alltid – hver gang han hadde samtaler med meg, eller vi var og snakket med andre, så førte han hovedpunktene ned i en sånn perm, og det minnet han meg på en gang. Så sa han (Thorvld S), jeg hadde nesten glemte det, jeg hadde altså i samtale med Trygve, mens vi ennå forhandlet, foreslått eller sagt, foreslått var det: ”Jeg synes vi skulle bryte forhandlingene” – og det på grunn av det som forelå om fiskeriene, fiskeriforvaltningen og så videre. Vi får hele kysten mot oss, og du kunne se på stemmetallene også til syvende og sist, Nord-Norge og Vestlandet. Det var jo andre interesser der òg, men du vet fisk og fiskeri, de preget mentaliteten og innholdet i deres holdning, alt som hadde med det nasjonale å gjøre, og at franskmennene skulle kunne fiske torsk inne i fjæresteinene hos oss, ikke sant. Det var hele situasjonen.

Men etterpå tok jeg for meg den nederlandske utenriksministeren Luns, husker du ham? En ordentlig luring forresten, så sa jeg til ham: ”Hør!” – og da hadde vi tapt denne saken, og det var ikke minst på grunn av fiskegreiene – ”Hvorledes kunne dere –” Så sa jeg,

det var jo Borten-regjeringen som innga en søknad og forhandlet om medlemskap, det skjedde allerede på høsten 1960. Nei, vent nå, nå går det tull, vi kom inn i 1970, vi kom inn i mars 1971. ”Hvorledes kunne dere – på det tidspunkt hadde den norske regjering som dere visste hva sto for, og Norge var den største fiskerinasjon i hele Europa – lave en forordning som dere på forhånd måtte vite og forstå ville skape de største vanskeligheter? Det gjør dere etter vi hadde søkt.” Og vet dere hva han sa? Jeg er ikke sikker på om det er riktig. ”Jeg forsøkte å hindre det,” sa han. Det er jeg ikke så sikker på, men det var franskmennene som ville ha det. Ja, de ville ha det der, fiske er selvfølgelig en marginal historie, men de har jo ikke noe særlig fisk langs sine kyster, de fisker hvor som helst de kan komme til med makt og møye. Man kan jo filosofere over hva som kunne ha skjedd hvis vi hadde brutt forhandlingene, men Trygve ville ikke. Han sa: ”Nei, vi har ført denne vår politikk, og begrunner den selvfølgelig ikke med hva det skal bli, også fisken kan få sine løsninger.”

Så det kan være. Så vil jeg nevne en ting til. En gang på vei til Brussel var vi innom Willy Brandt, han var da kansler. Willy Brandt kjente jeg jo godt fra ungdommen, han kom nemlig til Norge sommeren 1933. Da var jeg med i Mot Dag for så vidt, fordi jeg var med på – Mot Dag ble engasjert til å lage Arbeidernes leksikon ferdig. Det har vel stoppet litt opp under Friis. Og Willy Brandt kom der, han var ikke mer enn 18–19 år, min alder, og vi hadde vært en god del sammen da. Vi kjente hverandre fra før, så det var ikke noe vanskelig for meg da som norsk utenriksminister å få en samtale med ham. Da var Stoltenberg med, og også min sekretær som het, hva het han? Sether? Nei, da er altså navnet hans –

Pharo: Sether? (Arne Arnesen var personlig sekretær)

Cappelen: Ja. Og vi ville jo gjerne hatt kanskje litt hjelp av Tyskland for å få til en ordning som vi kunne legge frem for folket. Han sa: ”Jeg tror dere heller skulle søke om å få en handelsavtale med EU.” Det sa Willy Brandt. Så sa jeg til Willy Brandt det samme som Trygve sa da jeg ville bryte forhandlingene: ”Nei, vi har kjørt denne politikken så langt at vi kan ikke det. Du lanserer ikke det å gi opp hele synspunktet og delta i Europas utvikling og så videre, de utenrikspolitiske fredsaspekter og så videre, som i virkeligheten var politiske realiteter etter min oppfatning også. Vi kan ikke droppe alt det der bare for pengenes skyld, og så frihandel og så selge ...” Det sa jeg til Willy Brandt. ”Ja, jeg skjønner det,” sa han.

Imidlertid traff jeg Willy Brandt igjen, og det var i den svenske statsministerens sommerresidens, der det var en samling av sosialdemokratiske partiledere og sånne ting sommeren 1972 på vårparten. Så sa Trygve til meg, for jeg hadde referert dette for Trygve,

men ikke til andre – jeg har aldri sagt noe offentlig om dette her – så sa Trygve: ”Forsøk å få Willy Brandt under fire øyne og spør ham hva han egentlig mente med det han opprinnelig sa.” Så gjorde jeg det. Så minnet jeg ham på at vi hadde vært på hans –, så sa jeg: ”Du sa at du mente i grunnen at det kanskje var best bare å få en handelsavtale på ordinært vis. Mente du det?” ”Det husker jeg ikke,” sa han, ”Har jeg sagt det?” Nei, han benektet det. Det er også politikk. (Latter) Om han hadde ment det, ville han ikke gjenta det der hvis vi først hadde sagt nei, og det var han orientert om. Men Gud vet om det ikke var riktig om vi skulle ha gjort det. Det kan vi si etterpå.

Lange: Ja.

Pharo: Ja.

Cappelen: Men sånn er det å være etterpåklok. Det er klokskapen det, den er ikke mye verdt.

Pharo: Men du snakker om at det ene er de økonomiske grunnene til å være med i EF/EU, og det andre er de mer allmenne politiske –

Cappelen: Ja, det var selvfølgelig begge deler.

Pharo: Men –

Cappelen: Men man skal ikke undervurdere den betydningen vi selv så i dette.

Pharo: Nei, men de ble ikke brukt veldig mye i den offentlige debatten?

Cappelen: Nei. Nei, det er jo også skrevet så mye om det. Det ble brukt for lite, kan du si, fordi vi møtte en strøm av agitasjon på andre basiser, på andre ting, og jeg ser jo det i ettertid. Jeg hadde motpolemikk mot nei-siden, de vek ikke fra å bruke uttrykket union, vet du, og da er det – ”Vi er lei av unioner altså, vi skal ikkje ha noen meir unioner altså, det er – ikkje folk som spør oss.” Og de hadde jo lært dette på skolen, og gjennom hundre år hadde vi lært: ”Nei! Ikke tale om, det skal vi ikke ha opp igjen!” Sånn gikk det, vet du. Og masse andre ting som hadde – mye nasjonalistiske synspunkter, som går i det norske folket. Det gjør det.

Lange: Men du –

Cappelen: Og så det var dette med jordbruket, da vet du, og så fisken. Nei, det var en, jeg kalte det Brattelis heroiske regjering. De var helter alle sammen som trodde de skulle få det til, inklusive meg. Men jeg håpet ennå, og det var ikke så veldig langt fra at jeg hadde fått det. Jeg husker på et visst tidspunkt under avstemningen så satt det – det var nede på partikontoret ved Folkets Hus, og da var det på et visst tidspunkt at vi ledet med over 50 prosent og så videre, og det kunne jo da, når det først gikk der, kunne det gå litt mer. Men så gikk det motsatt. Og typisk også for – og der var det altså skisma mellom Trygve Bratteli og Einar, for Einar sa: ”Det er for lite med det flertallet,” sa han, ”det er for lite.” Ja, det var hans synspunkt. Nå tror jeg han stemte for, men han talte jo ikke for.

Pharo: Nei, han gjorde ikke det.

Cappelen: Og du forstår det var nokså ødeleggende at partiets, hva skal vi si, mangeårige og beundrede formann, Einar Gerhardsen, etter det landsmøtet – hvor jeg for øvrig holdt en virkelig god tale om jeg får si det sjøl, jeg gjorde det, den var rent politisk – men så sier Einar Gerhardsen: ”Hvis vi ikke har fått en nei-organisasjon, så måtte partiet ha laget en.” Det var jo helt ideologisk ødeleggende. Da var vi forbanna altså, det var helt – for arbeiderpartiformannen er som – Det var drepen for Trygve og oss alle sammen.

Lange: Hvor –

Cappelen: Så vil jeg si, som jeg i virkeligheten ikke hadde lite ansvar for, nemlig det vedtaket som regjeringen til syvende og sist traff på Gjøvik i august før folkeavstemningen som skulle finne sted. Var det i september, eller oktober, eller når var det?

Lange: 25. september var det.

Cappelen: Ja, og det hadde vært drøftet om regjeringen kunne bli sittende i tilfelle folkeavstemningen fulgte nei. Mange mente – jeg hørte til dem som da mente at da måtte regjeringen gå. Så kan man etterpå kanskje på sett og vis si etter det som har kommet frem, at det var et galt standpunkt. Men jeg mente det, jeg mente det. Det var selvfølgelig i det synspunktet også ikke bare en snev av – men den tanke at hvis regjeringen sa dette på

forhånd, så ville flere kanskje stemme ja. For de ønsket ikke å få en ny borgerlig regjering, for å si det sånn. Det virket ikke slik, og det ble jo veldig fint utnyttet av våre motstandere. Nå, vi hadde et regjeringsmøte på Gjøvik hvor det var partimøte, og vi var der alle sammen. Og på det møtet hvor vi var helt aleine, sier Trygve: ”Vi får ta et standpunkt til den saken, og jeg synes vi får stemme her.” Ellers så stemte man jo ikke vanligvis i regjeringen, det kunne være sånn skjønnsmessig, men nesten aldri. Jeg har jo ikke stemt i regjeringen, det kunne være litt personvalg. Jeg tror vi hadde avstemning en gang om hvem som skulle bli domprost i Bergen, det var for oss et helt likegyldig spørsmål, syntes jeg. Derfor mener jeg at regjeringen burde ikke ha den fullmakten å ansette verken bisper eller proster, den oppfatning har jeg, og det har jeg protokollert i regjeringen en gang.

Men nok av det. Vi får ta en avstemning. Og etter vanlig da er statsministeren den siste som stemmer. Jeg tok formodentlig ordet først, eller han sa: ”Hva sier du utenriksminister?” Jeg holdt da et innlegg hvor jeg begrunnet det standpunktet at vi burde si ifra at et nei betyr at regjeringen innleverer sin avskjedssøknad. Så gikk det rundt. Da vi så kom til slutt, da var det likt. Ja, og det var selvfølgelig da statsministerens stemme som avgjorde. Hvis han hadde sagt: ”Nei, her står regjeringen splittet i denne vanskelige saken,” og begrunnet det, så hadde vi akseptert det alle sammen, det er klart. Han var en ledende politiker, og han bestemte det, men situasjonen var den at jeg hadde bestemt meg for å begrunne. Reiulf Steen satt i den regjeringen, likeså – Nordli sa nei, nei. Nordli var imot at vi skulle nedlegge vervet. Vi hadde han professoren, botanikeren, Gjærevoll, han var for, partiets formann var det. Satt ikke han som senere ble fylkesmann i Drammen, han som ble finansminister –?

Pharo: Ragnar Christiansen?

Cappelen: Ja, han var for. Han mente at vi måtte gå, men så var det sånn at rundt omkring var det litt usikkert da. Det var situasjonen. Ja.

Lange: Kunne jeg spørre: Hvorfor tror du Einar Gerhardsen sa at Arbeiderpartiet hadde måttet lage en nei-organisasjon hvis det ikke fantes en på forhånd? Hvorfor tok han det standpunktet?

Cappelen: Altså jeg tror det som har ligget i bakhodet hans eller kanskje vært med på å bestemme en sånn holdning, var den helt skjellsettende erfaring han hadde i ungdommen om splittelsen i arbeiderbevegelsen, og splittelsen i Arbeiderpartiet konkret. Han gjorde også et

forsøk på å unngå at SV ble dannet, men det mislyktes. Han gjorde et forsøk og hadde gjerne sett det – heller ha opposisjonen innenfor partiet enn utenfor som et parti. Det er etter mitt skjønn et veldig viktig synspunkt, som i og for seg har mye for seg. Når vi først opererer med et parti av en slik struktur, kan du si, og ideologi – om jeg kan få bruke et fint uttrykk – som Arbeiderpartiet representerer, så kan du jo splitte opp Arbeiderpartiet i tre–fire partier. Men slik som vårt styresett er, er det veldig viktig – med det parlamentariske styresettet vi opererer med, og som vi følger i virkeligheten – at det er en politisk bevegelse, et parti som vi kaller det, og som da i lovgivning og så videre har et flertall. Jo mer oppsplittet, jo mer rot. Det kan det ikke være tvil om. Jeg tror det spilte stor rolle for ham.

Pharo: Men han hadde ikke noen sånne tilbøyeligheter i forbindelse med NATO-spørsmålet?

Cappelen: Hva for noe?

Pharo: Gerhardsen hadde ikke noen sånne tanker om så å si å legalisere opposisjonen når det gjaldt NATO-spørsmålet? Eller jo kanskje, han aksepterte jo striden internt, men det var da de først hadde tatt beslutningen om NATO-spørsmålet i 1949, da ville han ikke ha noen organisert fraksjon på den andre siden.

Cappelen: Nei. Det kommer an på hvor sterkt man står.

Pharo: Ja.

Cappelen: Eller hvor sterkt man mener man står, det er så. Men jeg har hørt av Oscar Gundersen som da satt i regjering – Oscar Gundersen kjente jeg, han var medlem av Mot Dag, og jeg hadde jo kjent ham på mange måter – at han var så ulykkelig, Einar Gerhardsen, da forhandlingene om nordisk samarbeid brøt sammen, og det ikke ble noe av. Da gjemte han seg nesten bort, sa han, da regjeringsmedlemmene kom sammen og sa: ”Oscar, du må snakke med ham.” Da var han ute på hytta si, åpenbart for å summe seg altså. Han er det mest politiske menneske jeg noensinne har møtt. Han levde så med i politikken og i skjebnene, han, at når det gikk slik imot ham så, ja – Men det er sånn det er å være politiker.

Lange: Men denne splittelsen mellom ulike fraksjoner gjaldt jo også andre forhold?

Cappelen: Ja, altså splittelse i?

Lange: I ulike fraksjoner innenfor Arbeiderpartiet.

Cappelen: Ja.

Lange: Særlig kanskje i denne perioden etter, i slutten av 1970-årene –

Cappelen: Ja.

Lange: – hvor EU-saken, eller EF-saken, hadde skapt en tydeligere kløft, som også gjaldt andre forhold. Og det jeg tenker på da, er jo kriminalmeldingen og striden om den.

Cappelen: Ja, ja.

Lange: For der kom jo du inn i en, skal vi si litt betent situasjon?

Cappelen: Jada, det er riktig nok det. Men det har ikke noe med Gerhardsen å gjøre.

Lange: Nei, det har det ikke.

Cappelen: Det har vi forlatt, men jeg kan godt si litt om det der.

Lange: For det har jo noe med forholdet mellom radikale og moderate krefter å gjøre?

Cappelen: Ja, man kan vel si det på den måten. Det var vel han Haugestad som i virkeligheten hadde skrevet denne historien, forsvarsadvokaten, det var ikke min type altså. Men jeg var med på å utnevne ham til sorenskriver i det samme embete som min oldefar, som jeg er oppkalt etter. Det embetet han fikk 1853, har jeg vært med, og det sa jeg i forberedende statsråd, så det er med en viss malise jeg bringer herr Haugestads navn inn i dette embete. Vet du hva Nordli sa da? ”Nei, jeg synes ikke så synd på deg, Andreas. Jeg synes mer synd på sørgudbrandsdølene,” sa han. (Latter) Så vi kunne være litt morsomme òg, vet du. Nei, det er stygt å snakke om en mann, jeg vet ikke om han lever ennå, Haugestad?

Pharo: Jo da, jeg så ham på TV for noen måneder siden.

Cappelen: Ja, han er det, ja. Ja, ok. Jeg fikk ham jo i realiteten vekk fra departementet, men da var forutsetningen at han skulle få sitt embete, og det fikk han da. Jeg tror han hadde godt av det. Men nok av det. Jeg strevet ikke etter å bli justisminister, jeg. Jeg gjorde ikke det.

Lange: Men du hadde hatt kritiske synspunkter på kriminalmeldingen?

Cappelen: Ja. Det vil si, jeg hadde egentlig ikke gått sterkt ut med den, men det var flere andre som hadde det, blant annet folk som var engasjert i byretten i Stavanger, Laake som senere ble justitiarius, han var formann i Stavanger arbeiderparti. Og så hadde vi han som ble høyesterettsdommer, som jeg kjente godt og respekterte, han var altså riksadvokat, han ble det –

Lange: Rieber-Mohn?

Cappelen: Ja, Jeg var i den utstrekning man kan si at man er overbevist og sikker på en opinion, men det var ikke noe sterkt krav i opinionen å føre en såkalt liberal kriminalpolitikk, den gangen. Det var ikke det, tvert om. Tvert om. Og jeg er helt overbevist om at i Arbeiderpartiet var det et flertall som ikke likte det den gangen. Ja, man skulle liksom ikke – mindre tyverier skulle man egentlig ikke straffe. Men det er noe jævla tull, vet du. Ja, det er tull. Og så skulle man redusere straffene på ditt og datt. Narkotika. Det var forsvarersynspunkter hele veien, ja. Ja.

Lange: Men i –

Cappelen: Så i den ble det sagt – jeg tror at regjeringen ikke hadde engasjert seg stort for den der politikken. Nei, den hadde ikke det. Og jeg spurte jo Kjølvs Egeland etterpå: ”Hadde du egentlig lest det utkastet?” ”Nei, er du gal. Vi kunne jo ikke det.” Men han hørte nok til dem som hadde stor sympati for fru Valle. Jeg tror altså at det var riktig at vi endret en del av de tingene, ikke det hele, men sånn – og det gjorde jeg forsøk på å redegjøre for i Stortinget. Men Jagland som var formann i AUF, sa jeg hadde sviktet partiet og sånne ting. Jeg er overbevist om at jeg i virkeligheten var – hvis man skal snakke om partiet og ikke bare tenke på ledelsen

i AUF eller sånn, men på partiet som masse, at jeg representerte dem meget nærmere enn det fru Valle gjorde. Det er jeg overbevist om. Og ja, det var det, hva var det jeg skulle ha sagt, ja.

Lange: Du sa du ikke hadde noe ønske om å bli justisminister?

Cappelen: Nei, det var det ikke, nei.

Lange: Så dette var et synspunkt på et –

Cappelen: Ja, jeg hadde jo vært i regjeringen da det forelå vedtak i regjeringen Gerhardsen om at vi skulle søke om medlemskap i sin tid. Så bortfalt jo det da de Gaulle sa nei til England, så bortfalt den saken, og den ble liggende død i flere år, jada. Jeg var enig i det hele i den europeiske politikken.

Lange: Men hvis vi nå ser på både kriminalitetsmeldingen –

Cappelen: Ja.

Lange: – og spørsmålet om bankdemokratiseringen, så har dette vært dratt frem som saker som representerte en radikaliseringsbølge fra Arbeiderpartiets side, og som er en forklaring på at Høyre fikk så sterk oppslutning at de kunne danne regjering i 1981. Altså at det var Arbeiderpartiet, at det var en radikaliseringsbølge som utløste høyrebølgen. Hva vil du si om det?

Cappelen: Ja, ikke vet jeg. Så vidt jeg vet, mener jo Sejersted som historiker at han er i tvil om hva som egentlig skjedde. Og det eiendommelige gjentar seg altså, tror jeg, som jeg har notert meg, det er omtrent det samme som skjer i flere europeiske land samtidig. Og Gud vet hva som egentlig skjer? Men, så skulle man tro det var noe i luften som smitter. Sverige hadde jo også en sånn bølge, du hadde bølge i England, du hadde det overalt. Du hadde sosialdemokratiet som etter hvert gikk tilbake det ene etter det andre. Du kan jo si det, jeg tror ikke den bankdemokratiseringssaken, den spilte nok en viss rolle. Men det som i virkeligheten da kunne sies å anvendes mot Arbeiderpartiet, det er at de kjørte en sak som i grunnen viste seg å ikke være noen sak – eller man førte den ikke til ende, det er noe av det samme. Når det gjelder kriminalmeldingen og dens innvirkning, tror jeg snarere at hvis man skulle ført fru

Valles linje, hadde det stimulert høyrebølgen. At jeg trakk noe inn der – og vi gjorde ikke så dårlig valg heller, akkurat der. Jeg tillot meg å antyde at i den utstrekning meldingen og drøftelsen av den saken hadde spilt noen rolle, så tror jeg det at Arbeiderpartiet i virkeligheten tjente på min holdning. Hvis det er så, så har jeg rett i at de fleste i Arbeiderpartiet ikke var enig i den Valle-holdningen.

Lange: Men du –

Cappelen: Det er en ting som jeg gjerne ville ha sagt, og som jeg husker. Ja, en sak som vedrører når skiftet i ett eller flere departementer finner sted, så bør statsministeren som foretar dette, tenke seg vel om. For det han i grunnen bør være opptatt av hvis en statsråd trekkes ut av et departement fordi man mener at vedkommende egentlig ikke gjør det så godt der, dels fordi han fører en politikk som støter på vanskeligheter som regjeringen ikke lenger kan følge, eller som partiet ikke kan følge, så skal statsministeren være forsiktig med å ta vedkommende over i et annet departement. Jeg snakket med Gerhardsen om det en gang, og han var av den oppfatning at når en person blir skiftet ut etter initiativ fra statsministerens side, så skal man ikke gi vedkommende et annet departement. Det som da kan skje nemlig, og det skjedde for mitt vedkommende da fru Valle ble kommunalminister – Hun visste, og det måtte Nordli også vite, at jeg hadde noe annerledes oppfatning enn fru Valle i nettopp dette. Men hun blandet seg fortsatt inn i Justisdepartementets sak og truet med å gå hvis det og det skjedde, og en slik situasjon skal en statsminister ikke skape. Jeg satte ikke som vilkår at hun ikke skulle inn i et annet departement. Jeg tok det heller ikke opp, og jeg trodde at hun skulle gå helt ut av regjeringen, jeg trodde det. Hun hadde nemlig ikke ellers noen spesielle forutsetninger, hun var dyktig alminnelig, men hadde ikke noen spesielle forutsetninger for å lede Kommunaldepartementet. Fru Valle hadde ikke noen spesiell erfaring eller innsyn. For å si det – det var helt annerledes da jeg ble det, for jeg hadde jo arbeidet med kommunalpolitikk i alle år siden 1945, ja.

Lange: Denne utviklingen som fant sted i slutten av 1970-årene og i begynnelsen av 1980-årene, tok jo preg av deregulering av en del av de virkemidlene som hadde vært så sentrale, for eksempel rentepolitikken og kredittpolitikken. Slik jeg har forstått deg, mener du dette hadde sammenheng med det internasjonale bildet?

Cappelen: Ja, det er riktig.

Lange: Men det jeg ville spørre om, er: Mener du at formen denne dereguleringen fikk, ville vært annerledes dersom Arbeiderpartiet hadde sittet gjennomgående med makten?

Cappelen: Nei, jeg tviler på det. Jeg tviler på det, og det henger sammen med det økonomiske, kall det samarbeidet mellom landene, som jo var sterkt, stadig sterkere i realiteten. Og det fører tingene med seg. Nå prøvde man i Europa å ordne det på en litt annen måte, vet du, det er nå så.

Lange: Men det var – ja?

Cappelen: Det er klart at en del av reguleringen som vi drev med, rettet seg mot – stort sett ble det privat drevet virksomhet. Det er klart det virket irriterende, det er en belastning at man må gjøre sånne ting. Det virket ikke som en belastning i årene etter krigen, og vi kunne holde på det i lang tid. Men, det er klart, ta nå bankvesenet, det er klart det virket irriterende at de ikke skulle kunne, skal vi si, låne ut til hvem de ville. Det var deres ansvar og deres ønske, og det var det som ga dem makt. Og så skulle regjeringen, eller som Brofoss sa, en byråsjef skulle bestemme hva en kunne låne penger til. Nå bestemte ikke vi hva som skulle lånes, men totalt hvor meget som skulle lånes ut og så videre, og i en viss utstrekning visse forpliktelser til å delta i visse investeringer. Jeg tenker på kraftutbygginger og sånn som vi trengte mye penger til, ja. Det er så det. Men, Sejersted greier ikke å finne ut av det, han heller.

Lange: Nei.

Pharo: Nei.

(Latter)

Cappelen: Og han skulle vel greie det, han?

Lange: Men det er vel sannsynlig at et regime som har håndhevet og hatt en sterk affinitet til disse reguleringene, vil holde igjen på å avvikle dem selv om forholdene forandrer seg, slik at den kan bli en slags–

Cappelen: Jo da.

Lange: – konservativ kraft.

Cappelen: Det er noe der, og saken er jo den at det er en del apparater som er knyttet til nettopp det å utøve den reguleringen. Og de liker jo gjerne å regulere, de da, for det er jo levebrødet deres, for å si det bent som det er. Du skal ikke se bort fra at sånne ting spiller en viss rolle. Og det er jo en del personer som det går inn på, å gjøre ting som de vet mange misliker. ”Vi vil ikke ha den jobben.” Skjønner du?

Lange: Ja.

Cappelen: Jada, men du kan nevne en god del ting, småting kanskje, men totaliteter, man trodde, ja – for å si det, folk begynte å bli lei av Arbeiderpartiet.

Lange: Ja.

Cappelen: Hva det måtte bety?

Lange: Det var vel noen saker utenfor den økonomiske politikken som var ganske viktige også, sånn som NRK-monopolet –

Cappelen: Ja, selvfølgelig.

Lange: – åpningstidene.

Cappelen: Jada, og der var jo selvfølgelig partiet Høyre og deres folk flinke til å utnytte den situasjonen. For folk trodde jo det at hvis alt ble fritt, så skulle de få flere stasjoner å høre på, og litt andre folk enn dem de snart begynner å bli lei av. Jeg har begynt å bli lei av TV-en for lengst, jeg altså, men jeg vil ikke forandre min stemmegivning av den grunn, selv om vi har fått en høyremann i spissen. Jeg synes det at TV-en, men det har nok med min hørsel å gjøre, faen de driver og speller musikk nesten bestandig, og så skal de ha musikk, musikk, musikk.

Lange: Men det er vel i alle fall slik at noen av dem som sto bak opphevelsen av monopolet og liberaliseringen av eteren, er blitt skuffet over at det ikke har blitt mer mangfold. Det tror jeg nok.

Cappelen: Ja, det er jo – er det 4500 personer som er ansatt i kringkastingen?

Pharo: Det er noe sånt.

Cappelen: Hva gjør de alle sammen? Jeg tror det har blitt så mange personer og så mange hensyn å ta. Det må være meningslaust at vi har så mye folk. Og dyrere og dyrere blir det. Man skulle jo tro at jo flere det ble, jo billigere ble det, men det blir det ikke. Vel, vel. Jeg er nokså kritisk til alt det der.

Lange: Det forstår vi, og du har jo også uttalt deg – vi har vært inne på det nå, forholdet til pressen, til mediene hvor du har hatt en mer restriktiv linje enn andre. Det er et gjennomgående inntrykk at de som vi intervjuer, legger vekt på den nye rollen og den forsterkede makten mediene har i den politiske prosessen i løpet av 1980-årene.

Cappelen: Skal jeg si hva jeg mener om det?

Lange: Ja.

Cappelen: Så synes jeg at pressen – det er både kringkastingen, TV-en og de diskusjonene som det legges opp til der. Det er jo noen som bestemmer hva som skal diskuteres, og hvem som skal være der. Det har inntatt en stadig sterkere plass i folks syn og hørsel, som er det som bestemmer deres holdninger og sånn at – ja, respekten for politikere er jo under null altså, ikke sant? Det er mye mindre respekt både for statsråder og stortingsrepresentanter enn det var, og det er godt mulig at det kan være riktig. Men det kanskje virker inne på hvem som vil være stortingsrepresentanter for eksempel. Det vil jeg pine meg ikke være med på, som blir utskjelt sånn som de gjør, lagt beinkrok på og sånn. Jeg har sett mye fotball i det siste, jeg, det er jævla stygt de spiller, altså, de setter beinkrok på hverandre stadig vekk. Det er liksom det det går ut på i politikken òg. Jeg liker det ikke.

Lange: Nei, og hvis du da sammenlikner med hvordan man fra politikerhold håndterte pressen eller det offentlige publikum i den tidlige perioden, altså før 1970, da har det jo vært hevdet at da var det de som satt med makt, som styrte det hele, at da var det en slags ubalanse den andre veien.

Cappelen: Ja, men, ja.

Lange: Hva vil du si til en sånn –

Cappelen: Ja, ja. Ja, og så har man tatt konsekvensen av det, og nå har vi ikke partiaviser lenger, nei? Dem har vi kuttet ut, og det gjentas jo nå til kjedsommelighet at det var nå heldig at vi fikk slippe den der partipressen. Ja, hvem er det som bestemmer avisenes skriverier og holdninger i forskjellige saker under det regimet hvor en ikke har et partistyre som steller med tingene, men store kapitaliststerke bedrifter? Og hva er de opptatt av? Jo, de er opptatt av de avisene som de eier, og hvor de selv ansetter folk, de skal selge, de skal selges, de skal skrive slik at folk kjøper dem stadig mer og mer, og helst få lagt ned andre aviser som ikke er deres. I en viss utstrekning skriver avisene nu i sine oppslag det som de tror folk vil ha. Jeg vet ikke om det er så veldig, hva skal vi si, betydningsfullt og viktig at de skal skrive det folk vil ha. Hva er det de vil ha da? Det er ikke godt å si det. Skjønner du hva jeg mener?

Lange og Pharo: Ja.

Cappelen: En ting som ikke står i mine meritter her: Jeg var i flere år formann i styre i Rogalands Avis, og det betraktet ikke jeg som et forsøk på å dirigere avisen. Det var jo bare økonomien vi var opptatt av, for vi ville jo selge, vi også. Og da kunne man jo ikke spørre om hva folk ville ha altså, det spurte vi ikke om – til en viss utstrekning gjorde de vel det de òg. Men Einar Gerhardsen har jo aldri redigert eller bestemt hva som skulle stå i lederen i Arbeiderbladet, nei, nei. Martin Tranmæl, han bestemte da han var redaktør, men han var samtidig med i partiet, leder der, han var mektig forstår du, ja, jøss.

Lange: Så da hadde man –

Cappelen: Ja, ja, jeg vet ikke jeg mine herrer. Jeg har prata mye høl i hue på dere, jeg.

Pharo: Vi har hatt det fryktelig morsomt.

Cappelen: Sier du det?

Pharo: Ja.

Lange: Nei, så hvis du har –

Cappelen: Jeg finner ikke de –

Lange: Vi kan ta en liten pause, så kan –

Cappelen: Nei, jeg vet ikke, jeg skal si dere at jeg begynner å bli trøtt, jeg altså.

Pharo: Men det med presse – er det en overgang fra pressens oppdragergjerning til en underholdningskanal?

Cappelen: Hva sier du nå?

Pharo: Hvis du skal oppsummere det med pressen, så er det en overgang fra en oppdragergjerning til en underholdningskanal?

Cappelen: Ja, ja, kall det det. Ja, ja, jeg har aldri lest så mye aviser som jeg gjør i de senere år. Jeg holder fire aviser, jeg bruker masse tid, men så ser jeg ikke så godt lenger, så jeg greier ikke å følge med. Men jeg holdt Dagsavisen som jeg – heter den det lenger?

Lange: Jada.

Cappelen: Jeg holdt den, men den fikk jeg praktisk talt alltid dagen etterpå. Så snakket jeg med posten, postmannen. Så sa jeg at jeg får jo denne avisen, den kaller seg Dagsavisen. Jeg kaller den Gårdsdagsavisen, jeg, sa jeg, det er jo ikke noe kjekt, jeg har jo andre aviser. Jeg liker ikke å lese gårdsdagens aviser. Hva kommer det av at jeg får den avisen dagen etter? Vet du hva han sa? Ja, for jeg hadde nemlig skrevet eller sagt til Arbeiderbladet, kaller Dagsavisen det, at jeg får den avisen så seint. Dere må gå opp på posten, på postverket og sørge for at de

leverer den. Dette sa jeg til postmannen, og vet dere hva han sa? I gamle dager, sa han, så het det seg at posten skal frem først og fremst. Det heter ikke det lenger i postverket, de bryr seg ikke, sa han. Og til slutt så sa jeg opp og sa: ”Jeg vil ikke ha den.” Men Aftenposten, som er en utmerket avis etter min oppfatning, den får jeg hver dag, og de har sin egen administrasjon, sin egen transportorganisasjon. Så vidt jeg vet, tar de et fly og har avisen i flyet og får avisen til Kristiansand, Stavanger, Haugesund og Bergen. Men det har ikke Dagsavisen, de har ikke råd til det, ikke sant. Sånn er det. Så har jeg de to avisene i Stavanger, min gamle avis som het 1. mai den gangen da Egeland var der, og han var med på å forandre navnet. ”1. mai er ikke et avisnavn,” sa han, ”det er ikke en avis når du sier 1. mai.” Så ble det Rogalands Avis, og nu heter den RA.

Pharo: RA heter det nå, ja.

Cappelen: Og så har jeg Aftenbladet selvfølgelig. Men så holder jeg Klassekampen.

Pharo: Den er jo ganske god.

Cappelen: Ja, jeg gjør det, og jeg må si det er en del interessante ting som foregår –

Pharo: Ja, det er det.

Cappelen: – i debattene der. Jeg synes det er mye sånn, hva skal man si, venstresnakk –

Pharo: Er det det?

(Latter)

Cappelen: – en del alminnelig venstresnakk, altså, som man ikke behøver å lese om. Men av og til, det som foregår nå, de skal lave et nytt parti og sånn, jeg har jo vært borte i disse tingene. Det er en ting som står i et dokument her, at jeg var medlem av arbeideropposisjonen i 1940.

Lange: Fagopposisjonen?

Cappelen: Ja, jeg kan godt si litt om det, for det berører meg. Saken var den at etter at Mot Dag var oppløst – Av en eller annen grunn var det via min eldste bror, at noen bekjente og sånn kom sammen med Håkon Meyer, som jo hadde vært en mann av en viss interesse. Så vi traff hverandre sånn uformelt, det var ikke egentlig noen organisasjon, men han hadde et kontor hvor vi snakket om forskjellig. Det var jo under krigen, vet du. Nå viser det seg at han hadde merkelig nok mye kontakter som kunne følge med i hva som skjedde også på den siden der. Men så ble det holdt et møte, og det var flere til stede. Det var første gang jeg var på et sånt møte, og der var også bygningsarbeidere i Bygningsarbeidernes hus, og der var den tidligere LO-formann, han Olsen, og så videre. Og der ble det fremmet forslag om at man om nødvendig også kunne tenke seg å få en såkalt norsk regjering eller sånne ting – skulle kunne samarbeide med NS. Og etter møtet – jeg husker vi stemte imot det, det var avstemning, vi stemte imot, jeg ville ikke ha noe med det der å gjøre altså, for da, det endte i rene – etterpå hadde vi en samtale med Håkon Meyer som var for det der, tror jeg. Ja, han var det, og da sa jeg: ”Jeg stemte imot det der, jeg.” Og hans idé var liksom at han skulle bevare det av arbeiderbevegelsens organisasjoner som det var mulig å holde intakt og så videre. Det der har jeg – ja, det kunne bli en overgang, selv om jeg blir 40 år og slåss, så kommer jeg til å gjøre det, sa jeg. Siden har jeg aldri sett Håkon Meyer eller snakket med ham.

Og jeg sluttet, ut, vekk, reiste fra Oslo. Jeg ville ikke ha noe med det å gjøre, for jeg skjønnte hvor det bar. Så jeg reiste opp til Hamar og forsøkte å arbeide litt for min far som var sakfører. Han hadde for lite å gjøre til å beskjeftige meg, jeg måtte jo varte litt. Men så fikk jeg, personlig – via min bror forresten, Johan, han hadde en assistentjobb i Høyesterett, men var formann i Juridiske fullmektigers forening eller noe sånt – de hadde fått en henvendelse fra en advokat, eller oversakfører het det vel den gangen, i Stavanger som hadde bruk for en fullmektig, om de kunne skaffe en? Så ringte min bror til meg og spurte: ”Kunne du være interessert i det?” ”Ja, med en gang,” sa jeg. Så søkte jeg og fikk jeg jobben, og senere har jeg vært stavangermann. Sånn går det.

Men jeg hadde kontakt med en pike som senere ble min hustru, og som skaffet meg to sønner, blant annet Frede. Hun hadde sine besteforeldre her, så det hadde en viss sammenheng. Men jeg var innstilt på å ikke være i Oslo, jeg var ikke interessert i å være i Oslo. Men jeg kunne godt tenke meg å komme enten til Bergen, Trondheim eller Oslo hvis det var bruk for meg, og det ble det altså. Så ble det hjemmefrontarbeid og sånne ting. Jeg endte jo selvfølgelig i fengsel, jeg også, men dernest ble min politiske skjebne avgjort på den måten at jeg har likt meg her. Det står sitert et eller annet sted. De kom, og så spurte de, jeg var jo finansrådmann da jeg ble statsråd, og jeg visste ikke hvor lenge det skulle vare, vet du.

Visste jo aldri det, så jeg hadde permisjon, og de hadde folk nok til å sette inn. Men så kom de, da hadde jeg sittet ganske lenge da, vet du, og så sa de: ”Ja, du kommer vel ikke til å komme tilbake til Stavanger og bli sånn rådmann du. Du blir vel fylkesmann og sånn.” ”Ja, det har jeg ikke tenkt på,” sa jeg, ”og hvis jeg må si opp rådmannsstillingen, så slutter jeg heller som statsråd.” Det mente jeg også, ja, jeg likte å bo her, ikke fordi det er så jævla interessant her, men å traske i Oslo, nei, det var ikke noe. Jeg syntes ikke det var noe, men jeg hadde ikke noen –

Jeg hadde en ren begynnerjobb etter at jeg var ferdig som, ja. Jeg kunne komme til Oslo i 1940, januar 1940, jeg tok juridikum i 1939, på våren, og begynte da som betjent. Nei, jeg begynte ikke med det, ja, jeg skulle studere juss, for vi hadde bøkene og sånn. Vi hadde bøkene. Det var ikke så mye penger der, skal jeg si deg. Det var ikke så greit å være tre sønner som alle skulle ha akademisk utdanning.

Pharo: Nei.

Cappelen: Og far min hadde dessverre tapt penger på deflasjon, et hus som for ham hadde kostet 75 000, måtte blant annet selge en – Det var gjeld og sånn som han skreiv på for dama si, kontordama si. Så fikk han den gjelda og sånn, og det huset ble til syvende og sist solgt for 31 000, og det hadde kosta 75 000. Den gang tjente en sorenskriver 10 000 per år, så da ble du ganske ribbet, så han sleit. Men jeg fikk jobb hos Brynjulf Bull på hans kontor, og da hadde jeg kosten og husleia. Så ble jeg med i Mot Dag da altså. Det var jo billig arbeidshjelp, det var ikke så mye studering. Ja vel, mine herrer.

Lange: Ja, takk skal du ha. Vi er –

Cappelen: Har du fått med deg noe?

Lange: Det var en stor glede å få del i dine betraktninger, så vi er veldig takknemlig for at vi har fått snakke med deg.

Cappelen: Ja, det står jo en del der om – Jeg hadde en konfrontasjon, kan du si, med Jagland som var ungdomsleder og sånn, og så hadde jeg nok vært litt uheldig i noen uttalelser, ja. Jeg var litt for rappkjefta av og til, som statsråd, det hendte det altså, ja. Og det kan jo være, men det var moro det òg.

Lange: Takk skal du ha.